

8gen-ART

e-ISSN: 2792-0569

Cennet SOYER

<https://orcid.org/0000-0001-8404-6388>
eposta: D2040209084@ogr.sdu.edu.tr
Süleyman Demirel Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Programı
Sosyoloji Bölümü/Sosyoloji Anabilimdalı
Isparta/Türkiye

Ümit AKCA*

<https://orcid.org/0000-0002-8986-5873>
eposta: umitakca@sdu.edu.tr
Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü/Toplumsal Yapı ve
Değişme Anabilimdalı
Isparta/Türkiye

*Sorumlu yazar

(Corresponding author)

Araştırma makalesi (Research Article)

Gönderilme tarihi/Submission date
03.11.2021
Kabul tarihi/Accepted date
18.12.2021
Yayınlanma tarihi/Publishing date
31.12.2021

ARALIK/DECEMBER 2021

Cilt/Volume : 1 Sayı/Issue : 1

Sayfa: 70-107 Doi: 10.53463/8genart.20210088

Isparta'da Koruyucu Aile Uygulaması Ve Koruyucu Ailelerin Özellikleri

ÖZET

Korunma ihtiyacı olan çocukların bakımı ve korunması kurum bakımı ve aile bakım yoluyla gerçekleştirilmektedir. Çocuğun bakımı ve yetiştirilmesini üstlenen, aile ortamında bakımını sağlayan koruyucu aile bakım modeli aile temelli bakım yöntemlerinden biridir. Koruyucu aileler, öz ailesi tarafından bakılamayan çocuğa kurum denetimi altında öz ailenin yerini alarak bakım işlevini yerine getirmektedir. Koruyucu aile bakım modelinin incelendiği bu çalışma; Isparta ilinde gerçekleştirilmiş sosyolojik bir araştırmadır. Bu çalışmada öncelikle aile ve çocuk ilişkisi ele alınarak korunmaya muhtaç çocuklara sunulan hizmetler hakkında genel bilgi verilmiştir. Daha sonra çocuk koruma sistemi içinde önemli bir yere sahip olan koruyucu aile bakım model hakkında bilgiler verilmiştir. Görüşme tekniğinden elde edilen verilerden, Isparta ilinde koruyucu aile olmanın anlam ve önemi, koruyucu aile hizmetinde karşılaşılan güçlükler ve endişeler, koruyucu aile olduktan sonra aile üyeler ve çocuk arasında yaşanan gelişmeler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Koruyucu Aile, Korunmaya Muhtaç Çocuk, Aile ve Çocuk, Bakım ve Koruma

Foster-Family Pratics and Characteristics of Foster Families: Isparta Case

ABSTRACT

The care and protection of children in need of protection is realized through institutional care and family care. The foster family care model, which undertakes the care and upbringing of the child and provides care in the family environment, is one of the family-based care methods. Foster families fulfill the function of caring for the child, who cannot be taken care of by his own family, by taking the place of the own family under the supervision of the institution. This study examining the foster family care model; It is a sociological research carried out in the province of Isparta. In this study, first of all, the relationship between family and child is discussed and general information about the services provided to children in need of protection is given. Then, information about the foster family care model, which has an important place in the child protection system, is given. From the data obtained from the interview technique, the meaning and importance of being a foster family in the province of Isparta, the difficulties and concerns encountered in foster family service, the developments between family members and the child after becoming a foster family were revealed.

Keywords: Foster Family, Child in Need of Protection, Family and Child, Care and Protection

1. GİRİŞ

Aile kurumu, toplumların temelinde var olan bir kurumdur. Sosyal bir varlık olan insan, bir aileye ihtiyaç duyar. Çocuklar da kendi ihtiyaçlarını ve bakımlarını giderebilecek olgunluğa gelene kadar ebeveynlerinin bakımına muhtaç olması aileyi zorunlu kılan faktörlerden biridir. Çocuk, dünyaya geldiği andan itibaren hayatının en önemli dönemlerini ailesi ile birlikte yaşar. Çocuğun kendini tanıma, karakterini geliştirme, toplumda kendine yer edinme ve kendine güvenmesi ailesiyle kurduğu sağlıklı iletişim yoluyla gerçekleşir. Ailesi tarafından şefkat, sevgi ve değer gören çocuklar başarılı bir kimlik gelişimi kazanırlar. Fakat ekonomik koşulların yetersizliği, olumsuz sağlık koşulları, anne ve babanın vefatı, iş kaybı, boşanmanın olması gibi nedenlerden dolayı ailelerde kopmalar yaşanabilir. Bu durumda ailesi tarafından bakılmayan çocuk korunmaya muhtaç duruma gelir. Çocukların korunması için çeşitli bakım yöntemleri bulunmaktadır. Bunlardan biri biyolojik ailesi tarafından bakılamayan çocukların süreli, ücretli veya ücretsiz olarak aile ortamında bakımını ve korunmasını sağlayan koruyucu aile hizmetidir. Çocukların devlet kurumlarında yalnızca fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasıyla, sağlıklı, başarılı, özgüvenli, bağımsız bireyler haline gelmelerini ve psikososyal gelişimi sağlayan, çocukların ihtiyaç duyduğu bakımı ve korunmayı koruyucu aileler yerine getirmektedir. Türkiye’de ilk koruyucu aile uygulaması 1949 yılında yapılmış, 1961 yılında uygulamaya konulmuştur. Bu araştırma ilk etapta Isparta ili ile sınırlandırılarak, nitel araştırma yönteminin derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak elde edilen bilgiler çerçevesinde koruyucu aile uygulamasının analizi yapılmıştır.

Araştırmada, aile ve çocuk ilişkisi bağlamında ailenin işlevleri, aile tutumlarının çocuğun gelişimine etkisi, aile içi ilişkiler, ailenin çocuğu sosyalleştirmesi ele alınmıştır. Aynı zamanda korunmaya muhtaç çocuk kavramı ve korunmaya muhtaç çocuklara sunulan sosyal hizmetlere değinilmiştir. İkinci bölümde, koruyucu aile uygulaması ele alınarak, koruyucu aileye ilişkin tanımlar, koruyucu aile modelleri, kuram ve yaklaşımlar hakkında bilgi verilmiştir. Koruyucu aile olmak için aile ve çocuğa ilişkin yürütülen süreçler açıklanmış ve Türkiye’de ve diğer ülkelerdeki koruyucu aile uygulamalarından bahsedilmiştir.

Araştırmanın yöntem ve gerekçe bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve önemi, araştırmanın problemi, yöntemi, araştırmanın alanı, araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları, veri toplama teknikleri ile ilgili konuları kapsayan araştırma metodu ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın son bölümünde saha çalışmasının verilerine dayanarak Isparta ilindeki koruyucu aile uygulaması, koruyucu aile olmanın nedenleri, anlam ve önemi, olumlu ve olumsuz yönleri, başvuru ve değerlendirme süreci, koruyucu aile modelinin aile üzerindeki etkisi, koruyucu aileye akrabalar ve yakın çevrenin tepkisi, koruyucu aile olmak isteyenlere sunulan öneriler, öz aile ilgili düşünceler, koruyucu ailenin çocuk seçiminde kriterleri, baş etme, yeterlilik ve iletişim becerileri, kamu kurum ve kuruluşlarla yaşanan problemler, koruyucu aile uygulamasını yaygınlaştırma metodları ortaya konulmuştur.

2. AİLE VE ÇOCUK

Çocukluk dönemi, bireylerin yaşamında önemli gelişimsel dönemlerden biridir. Çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan sağlıklı olarak gelişmeleri için, anne-baba ya da çocuğa bakım veren kişi ile çocuk arasındaki karşılıklı sevgi ve güven bağının kurulmasının önemi bilinmektedir.

Her çocuk temel yaşam hakkına sahiptir. Çocuğun bakımı ve korunmasının güvence altına alınması devletin yükümlülüğü altında olup ebeveynler tarafından sağlanır. Çocuğun yararının gözetildiği durumda, ebeveynleri ile birlikte yaşama hakkına sahiptir. Çocuğun anne ve babasından ya da bunlardan herhangi birinden ayrılması durumunda ayrıldığı kişiyle görüşmesi çocuğun hakkıdır. Aynı zamanda çocuk, aile içinde fikirlerini ifade etme, kendisiyle alakalı bir konu hakkında fikirlerinin ailesi tarafından dikkate alınmasını isteme hakkına sahiptir. Ebeveynler çocuğun çıkarları ve imkânları doğrultusunda onun bakımını sağlamakla sorumludur. Çocuğu eğitmek, bedensel, ruhsal, zihinsel, ahlaki ve toplumsal gelişimi sağlamak ve çocuğu korumak zorundadırlar (Güngör, 2016).

2.1. Aile Tutumlarının Çocuğun Gelişimine Etkisi

Anne ve babanın çocuğa karşı tutumu, çocuğun büyüme ve sosyalleşme sürecindeki rolünü anlama ve bu rolün, çocuğun psiko-sosyal gelişimi üzerindeki etkisini incelemektedir. Aile tutumu, ebeveynlerin çocuklarına yaklaşım ve davranış biçimidir. Ailenin davranış şekli, çocukların aile üyeleri ile olan etkileşimini, toplumsal hayata bakış açılarını, başkalarıyla olan ilişkilerini, geleceğini yönlendirir. Bunun yanı sıra kaygı, öfke kıskançlık, mutluluk gibi duygularını nasıl ifade edeceğinin belirlenmesinde de etkilidir. Ailelerin çocuklarına yönelik sergiledikleri tutum, onların kişilik ve karakter özelliğinin nasıl olacağı konusunda bilgi vermektedir. Özellikle çocuklar üzerinde bu kadar etkili olan tutumların anne baba tarafından benimsenmesinde etkili olduğu düşünülen unsurlarla ilgili nedenleri de bilmek önemlidir. Anne ve babanın eğitim düzeyi, yaşı, gelir durumu, onların çocuklukları, bireysel farklılıkları, doğup büyüdüğü çevre, kişilik özellikleri, çocukların cinsiyeti gibi birçok faktör ebeveyn tutumu konusunda belirleyici ve yönlendiricidir. Ailelerin çocuk yetiştirme de gösterdikleri tutum, çocuğun kişilik oluşumunu ve sosyal gelişimini iyi veya kötü yönde etkileyen önemli faktörlerden biridir. Ebeveynlerin çocuğa gösterdiği ilgi, saygı ve sevgi yaklaşımı kişinin geliştirdiği güven duygusunu oluşturur ve buna bağlı olarak çocuğun başkalarına karşı tutumunu da olumlu yönde etkiler. Ailenin; çocuğuna karşı otoriter, aşırı koruyucu, baskıcı ya da sert bir şekilde davranması çocukların farklı toplumsal davranışlar benimsemesinde etkili olacaktır. Anne ve babalar çocuklarını yetiştirirken takındıkları tutumlar yoluyla onlara model olmakta ve onların davranışlarını yönlendirmektedir (Sezer, 2010).

Çocuk, sosyalleştiği ilk aile ortamında yakın çevresindekileri görerek, onları taklit ederek ve ebeveynlerinin davranışları doğrultusunda kişiliğini geliştirir. Anne ve babanın çocuğa karşı tutumları, onun sağlıklı bir büyüme ve gelişim yaşayabilmesi noktasında yön belirleyici bir etkidir. Ebeveyn tutumları otoriter-katı kuralcı tutum, ilgisiz-kayıtsız tutum, tutarsız tutum, aşırı korumacı tutum ve sevgiye dayalı, hoşgörölü, destekleyici tutum olmak üzere beş ayrı kategoride değerlendirilebilir (Sayar, Bağlan, 2010).

Otoriter-katı kuralcı tutum: Bu tip tutumların olduğu ailelerde kesin, katı kurallar bulunur. Çocuklar disiplinli bir eğitim anlayışıyla yetiştirilir. Baskıcı aileler çocuklarının her davranışlarını kontrol eder, yaptıkları her hatayı hemen düzeltmek isterler. Bu yüzden yapılan yanlışlar yoluyla deneme-yanılma yöntemiyle doğru davranışın uygulanacağı konusunda yetersiz kalırlar. Otoriter ailelerde çocuk kendi fikirlerini söyleyemez. Çocuğun istekleri dikkate alınmadığından iletişim bozukluğu yaşayan, isyankâr davranışlar sergileyen bireyler yetişebilir (Sayar, Bağlan, 2010).

İlgisiz- kayıtsız tutum: İhmal ve aşırı hoşgörünün yer aldığı ailelerde ilgisiz- kayıtsız bir tutum sergilenir. Ebeveynlerin çocuğu ihmal etmesi durumunda çocukların sosyal yönleri zayıf ve benlik saygısı düşük olur. Her istedikleri yerine getirilen çocuklar, şımartılmış, saygı duymayan, sınırsız özgürlük isteyen, tutarsız davranış sergilerler. Aşırı hoşgörülü tutum sergileyen anne ve babalarda çocuklarının ısrarcı tutumları karşısında hâkimiyeti onlara verirler. Çocuklar doyumsuz, bencil, özgüvensiz, uyumsuz bir birey haline gelirler (Yavuzer, 2013).

İlgisiz-kayıtsız ailelerde çocuk duygusal boşluğu arkadaşları tarafından doldurur ve kötü alışkanlıklar edinmeye başlayabilir. Sorunsuz davranışlar sergileyen çocuk, bencil ve şımarık olduğundan arkadaşları tarafından da hoş karşılanmaz (Sayar, Bağlan, 2010).

Aşırı korumacı tutum: Ebeveynlerin çocuğu aşırı kontrol altında tutması, fazla koruyucu ve kollayıcı olması çocuğun sağlıklı gelişimine ve toplumsal gelişimine olumsuz etki yaratır. Korumacı aileler çocuklarının yemek yemesine, giyimine, sosyal çevresine gereğinden fazla karışırlar. Bu tutumları sergileyen ailelerde yetişen çocuklar kendisini başkasına karşı bağımlı, güvensiz bir yapıda hissederek. Aşırı korumacı tutum sergileyen aile ile baskıcı-otoriter tutum sergileyen ailelerde benzer nitelikler bulunmaktadır. Fakat baskıcı otoriter ailelerde disiplin ön plandayken, aşırı korumacı ailelerde şefkat ve koruma kontrol altına alma güdüsü ön plandadır (Yavuzer, 2013).

Tutarsız aile tutumu: Aile içerisinde ebeveynlerin zıt fikirleri olması veya anne ve babanın farklı zamanlarda farklı karar vermesi durumunda tutarsız, çelişkili durumlar oluşur. Farklı görüşlere sahip olan ailelerde çocuklar yanlış ve doğru kavramlarını birbirinden ayırt edemez. Davranışlarını sergilerken çelişki yaşayabilirler. Bu durumda anne ve babanın fikirleri farklılık gösterse de davranışları aynı olması gerekir (Güngör, 2016). Tutarsız aile modeli, eski ile yeninin çatışması durumunda da ortaya çıkabilir. Tutarsız tutum sergileyen ailelerde çocuk isyankâr, sinirli, inatçı olabileceği gibi duygularını içine atan biri de olabilir. Bu yüzden çocuğun kişiliğinde ciddi problemler oluşur. Yalancılık, hırsızlık gibi olumsuz davranışlar sergileyebilir. Aynı zamanda çocuk, odaklama problemi yaşayabilir (Sayar, Bağlan, 2010).

Sevgiye dayalı, hoşgörülü, destekleyici tutum: Aile içinde sevginin, hoşgörünün, destekleyici tutumun sergilenmesi durumu ebeveyn ve çocuk arasında sağlıklı bir etkileşim sağlar. Bu tür ailelerde sorunlar konuşularak aile içinde çözülür (Güngör, 2016). Anne ve babanın hoşgörülü tutumlarını çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine göre belirlemeleri, çocuğun güvenli, sosyal bir birey olmasını sağlar. Bu tutuma sahip ailelerde çocuk aile içinde duygu ve düşüncelerini ifade etme, söz hakkına sahip olma, güvenli ve girişimci olması sağlanır (Yavuzer, 2013).

3. AİLE İÇİ İLİŞKİLER

3.1. Ailenin Çocuğu Sosyalleştirmesi

Aile kurumu içinde çocuk, hem kadın hem de erkek tarafından önemli bir değere sahiptir. Kadınlar evlilik bağına güçlendirme, eşleri birbirine yaklaştırma gibi psikolojik sebeplerle, erkekler ise neslin devamını sağlama gibi sosyal değerler sebebiyle çocuk sahibi olmayı istemektedirler. Çocuğa verilen değer sadece bu sebeplerle sınırlı kalmayıp grup, yöre ve toplum değerlerini de yansıtmaktadır (Yılmaztürk, 1991).

Çocuğun kişiliğinin gelişimi, toplumsal normları öğrenimi ailede başlamaktadır. Örneğin; çocuk ilk toplumsallaşma döneminde cinsel rolleri, din eğitiminin önemli bir kısmını, uygulamaları aile içinde öğrenir. Sosyalleştirme çocuğu doğudan etkileyen bir süreçtir. Çocuğa kültür aktarımı, duygu ve değerlerin paylaşılması, statü beklentilerin aile bireyleriyle olan deneyimleri sayesinde yerine getirir.

Aile içinde sosyalleştirme, çocuğa rehberlik etme, çocuğun davranışlarını uyum bir şekilde yönlendirme, kendi davranışlarını çocuğa aktarma, çocuğu eğitme yollarıyla olur. Çocuk da uygun olan değerleri ve davranışları benimser. Bu seçimi gözlem, toplumsal hayata katılma, rol oynama, kendi düşünce ve davranışını yargılama yoluyla sağlar. Çocuğun sosyal olmayan davranışlarının ebeveynleri tarafından denetlenmesi de onun sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır.

Çocuğun sosyalleşmesinde önemli rol oynayan bir diğer kurum da eğitim kurumudur. Aile içinde sosyalleşme adımlarını atan çocuk, eğitim ve öğretimle sosyalleşme sürecini devam ettirir. Örgün eğitimi devlet ve çeşitli özel okullar üstlenmiştir. Okula başlama yaşı düşmüş, okulu bitirme yaşı da yükselmiştir. Bu yüzden okul, kişinin hayatının önemli bir kısmını doldurmakta, onun kişilik gelişiminde, kültürlenmesinde ve sosyalleşmesinde bir etkiye sahiptir (Güngör, 2016).

Anne ve babanın ölmesi, ayrılması, terk etme ve ekonomik yetersizliklerden dolayı bazı aileler çocukların bakımı ve korunmasını sağlayamamaktadır. Bu durumda genel ihtiyaçlarını kendi başına gideremeyen çocuklar korunmaya muhtaç duruma gelirler. Bu çocukların bakımı çeşitli kurumlarda, akrabaları ya da diğer kimseler tarafından sağlanabilir.

4. KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK VE SOSYAL HİZMET

Korunmaya muhtaç çocuk, belirli bir zaman diliminde toplum şartlarına göre çocuğun temel ihtiyaçlarının giderilmesi, korunması ve gözetilmesindeki eksikler nedeniyle fiziksel, ruhsal, ahlaki ve sosyal yönden sağlıklı bir birey olmasının engellenmesi koşullarını içerir. Çünkü anne-babası olmayan veya kimsesi olmayan, maddi durumu iyi ya da kötü, suçlu veya suçsuz, herhangi bir sorunu olması ya da olmaması gibi durumlar dikkate alınmaksızın hukuki açıdan sağ ve doğduğu andan itibaren reşit olana kadar her çocuk korunmaya muhtaçtır (İnan, 1970). Bir çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimi tehlikedeysen ya da kanunun belirttiği ölçüde bakılmıyorsa, terk edilmiş ve güvenliği tehlike altındaysa korunmaya muhtaçtır denilebilir (Akyüz, 2000).

Çocuk Koruma Kanununa göre, korunma ihtiyacı olan çocuk, fiziksel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve ruhsal gelişimi tehlikede olan, ihmal ya da istismar edilmiş, suç işlemiş ya da suça sürüklenmiş olan çocukları kapsamaktadır (Çocuk Koruma Kanunu, Madde 3-1).

Sosyal Hizmetler Kanunu'na göre ise, anne ya da babasını kaybetmiş, anne veya babası ya da her ikisi tarafından terk edilen, ihmal edilen, dilencilik yapma, zararlı madde kullanma, kötü alışkanlıklar edinme gibi her türlü tehlikelere karşı savunmasız bırakılan çocuklar korunmaya muhtaç çocuklar olarak tanımlanmaktadır (Sosyal Hizmetler Kanunu, Madde 3-b).

4.1. Aile Yanında Sosyal Yardımla Destekleme

Aile bireyleri bazı durumlarda çocuğa maddi, manevi, fiziksel ve sosyal destek sağlayamamaktadır. Yetiştirme Yurtlarının yatılı okul gibi olduğu fikrine sahip aileler, bu durumda çocuklarını bu yurtlara vermemektedir ve bakıma muhtaç çocukları için korunma kararı aldırılmaktadır (İkizoğlu, 2001).

Korunmaya muhtaç çocuklar için öncelikli bakım yöntemi çocuğun kendi ailesi ya da akrabası tarafından bakılmasıdır. Türkiye'de ekonomik açıdan durumu iyi olmayan ailelere parasal ve nesnel hizmetlerden yararlanması için yardım yapılmaktadır.

Bu sebepten dolayı kurum bakım hizmetlerinden faydalanmak istenilen çocukların korunması, koruma kararı alınarak bakımı ve yetiştirilmesi kendi aile ortamında

verilmesi hedeflenmiştir. Bunu için “aileye dönüş ve aile yanında destek projesi” uygulanmaya başlanmıştır. Korunma ihtiyacı olan çocuğun aile yanında sosyal yardımla destekleme modeliyle hem aile ve yakınları ile bağları koparılmamış olur. Hem de çocuk ailenin yaşam biçiminden, geleneksel kurallarından ayrılmadan yetiştirilir (Yazıcı, 2012).

4.2. Kurum Bakımı

Kurum bakımı, devlet tarafından sağlanan çocuk esirgeme kurumu, çocuk evleri ve grup evleri gibi kurumlarda çocuğun ailesi tarafından bakımı ve korunmasının sağlanamadığı durumlarda korunmaya ihtiyacı olan çocukların bakım ve korunması için sunulan bir sosyal hizmet yöntemidir (Karataş, 2008).

Aile içinde ekonomik yetersizlik, aile bireylerinin kendi hayatlarını sürdürmede pek çok güçlükleri meydana getirmektedir. Bu aileler, çocukların bir ya da bir kaçını sosyal bir kuruma devretmektedirler. Bunun yanı sıra hastalık, boşanma ve ölüm gibi nedenlerden dolayı kendi ailesi içinde bakılamayınca bu görevi yine kurumlar üstlenmektedir (Ünlü, 1987).

Kurum bakımı, bir aile ortamında bulunmayan çocukların, aralarında kan bağı bulunmayan diğer çocuklarla beraber topluca yaşamaları ve yine aralarında kan bağı olmayan yetişkinler tarafından bakılmaları şeklinde tanımlanabilir (Güran, 1971).

Kurum tipleri, ‘açık ve kapalı, kışla tipi, ev tipi ve okul tipi kurumlar’ şeklindedir (Şenocak, 2005). Yaygın olarak kullanılan kışla ve ev tipi kurumlar, herhangi bir sebepten dolayı ailesinden ayrılmak durumunda kalan çok sayıda çocuğun kalabalık yatakhanelerde bir arada yaşadığı, disiplinli ve merkeziyetçi yönetim tarzı uygulanan kurumlardır. Kışla tipi kurumlar, Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtları olarak iki gruba ayrılmaktadır. Bu kurumlarda ortaya çıkan olumsuzluklardan dolayı, az sayıda çocuğun yaşayabildiği, koğuş sisteminden oda sistemine geçilmiştir (Erol, Şimşek, 2008).

Korunma ihtiyacı bulunan çocuklar için aile ortamı yaratmayı sağlayan çocuk evleri de ev tipi kurumları kapsamaktadır. Bu kurumlarda, büyük yatakhaneler ve yemekhanelerden ziyade çocuklar için daha küçük odalar bulunur ve çocuk sayısı azdır (Taştekil, 1992). 28282 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nun 3. maddesine göre, korunmaya muhtaç 0-18 yaş aralığındaki çocukların yaşadığı çocuk evleri, çocuk yetiştirmeye uygun bölgelerde bulunan, okullara ve hastanelere yakın yerlerde olan, bağış olarak alınan, kiralanana ya da lojman olarak kullanılan dairelerden oluşur. Çocukların topluma kazandırılmaları, toplumsal hayata uyum sağlamaları, sosyal ilişkilerini geliştirmeleri bakımından bu kurumlar önemli bir yer tutar (Yazıcı, 2012).

Okul tipi kurumlar, zihinsel engelli, işitme veya görme engelli, suçlu veya uyumsuz çocukların eğitim-öğretimi için faaliyet gösteren kurumlardır.

Kapalı tip kurumlar ise çocuğun barınma, eğitim, sağlık, sosyal aktivite gibi imkanlarının hep aynı mekan içerisinde gerçekleştirildiği, dış dünya ile bağlantısının neredeyse tümüyle kesildiği kurumlardır. Açık tip kurumlar, çocukların gelişimi açısından toplum ile olan bağının güçlendirilmeye çalışıldığı, korunmaya muhtaç çocukların eğitim, sağlık, sosyal aktivite gibi ihtiyaçlarının toplum içerisinde sağlandığı kurumlardır (Şenocak, 2005).

Çok sayıda çocuğun bir arada barındığı kurum bakımının dezavantajları da bulunmaktadır. Kurum bakımının sakıncaları şu şekilde sıralanabilir (Yılmaztürk, 1991):

- Kurumlar, çocuklar için özel bir oda, eşyalar, sosyal hayatın diğer gereksinimlerini giderecek ortamı sağlayamamaktadır.

- Kurum içerisinde çalışanlar değiştiğinden dolayı çocuklar, anne özlemini ya da anne olarak benimsedikleri kişinin değiştirilmesinden duygusal olarak etkilenebilmektedirler.
- 0-3 yaş aralığındaki çocukların özel bakımı için anne kucağına ihtiyaçları bulunmaktadır. Fakat kurumlarda toplu bir bakım sağlandığı için bu ihtiyaç giderilememektedir.

4.3. Evlat Edinme

Korunmaya muhtaç çocuklara sunulan sosyal hizmet yöntemlerinden biri olan evlat edinme, çocuğun ihtiyaçlarını gidermeyi hedefleyen, çocuğa geçici olarak değil, devamlı akım sağlanan çocuk refah alanının önemli bir düzenlemesidir. Evlat edinme ile aralarında kan bağı bulunmadan yasal ve sosyal açıdan anne-baba ve çocuk bağının kurulması sağlanır. Evlat edinilen çocuğun aileye, ailenin de çocuğa karşı sorumlulukları bulunur. Ayrıca anne babası olmayan çocuğun aileye kavuşması, çocuğu olmayan ailenin de çocuğa kavuşması sağlanmış olur (Yazıcı, 2012).

Çocukların ailelerinden zorunlu olarak ayrılmaları gerektiği ya da kendilerini koruyacak hiç kimsenin bulunmaması dâhilinde evlat edindirme en iyi bakım modeli olarak görülür. Evlat edinme, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 305-320. maddeleri gereğince şartları, sonuçları ve sona erdirilmesi bakımından hâkim izni ile tamamlanan hukuksal bir kurumdur. Evlat edinme, annesi, babası hukuken veya fiilen belli olmayan ya da annesi ve babası bulunan ve asıl ailesinde yetiştirme koşulları uygun olmayan çocukların, başka bir aile tarafından devamlı ve asli üyesi durumuna gelmesini sağlar (Yazıcı, 2014).

Evlat edinme hizmeti, çok eski zamanlardan beri bilinmektedir. Babil'de bir ailede 6 çocuk olsa bile yedincisi evlat edinebilmekteydi. Roma hukukunda bir aile üyesinin başka bir aile üyesi tarafından alınması biçiminde olmaktaydı. Uygur Türklerinde evlat edinme için çocuksuz olma şartı aranmaktadır. Yakut Türklerinde de annesi olmayan çocuklar evlat edinilmekteydi. Türkiye'de Medeni Kanunu'nun kabulü ile evlat edinme kurumu yasallaşmıştır. Bu kanuna göre, evlat edinebilmek için kişi en az 35 yaşında olmalı ve evliliklerinde çocuğu olmamalıdır. Kadın, erkek, evli ya da bekar herkes evlat edinme hakkına sahiptir. Birden fazla çocuk evlat edinilebilir. Evlat edinilen çocuğun, evlat edineceği kişiden en az 18 yaş büyük olması şartı bulunmaktadır (Yılmaztürk, 1991).

4.4. Koruyucu Aile Uygulaması

Koruyucu aile bakım yöntemi, öz ailesinde sosyal, duygusal, fiziksel ve asgari eksiklikler bulunan çocuğun başka bir aile yanına geçerek o ailenin ebeveynlik rolünü üstlenmesini kapsayan bir hizmet türüdür. Bu hizmet, kimsesiz olan çocuğun evlatlık verilmek ya da bir kuruma yerleştirilmek için sıra bekleyen çocuklar için gerekli görülür (Taştekil, 1989).

Çocuğun sevmeye, sevilme, güven ve bağlanma gibi ilişkilerinin sağlanması ve aile üyesi olmanın ve değer taşımanın tatminini koruyucu aile sağlayabilir. Ailelerin koruyucu aile olma sebepleri arasında çocuksuz ailelerin bir çocuk büyütme ihtiyacı duyması, sadece bir erkek veya kız çocuğa sahip olan ailenin karşı cinsten bir çocuğa sahip olma isteği, sosyal yardım duygusu ve dini inançlar gibi etkenler neden olabilir (Konuk, 1979).

Çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesinin uygun olup olmadığı sosyal çalışmacı tarafından belirlenmektedir. Buna göre biyolojik ailesi tarafından bakılamayan, çeşitli sebeplerle evlat edindirilme şansını kaybetmiş olması, cinsiyeti, sağlık durumu, çocuğun kardeşlerinin olup olmaması gibi nitelikler dikkate alınarak, özellikleri koruyucu aile yanına yerleştirilmeye uygun olan çocuklar arasından seçilmektedir. Bunun yanı sıra eğitim hayatına devam konusunda herhangi bir zorlaması olmayan, toplum hayatına uyabilen çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmesi uygun görülmektedir (Yazıcı, 2014).

5. KORUYUCU AİLE UYGULAMASI

5.1. Koruyucu Aileye İlişkin Tanımlar

Koruyucu aile, yönetmelikte belirlenen esas ve usuller çerçevesinde korunmayı gerektiren duruma göre belirlenen sürede, il veya ilçe müdürlükleri denetiminde, ödeme karşılığı ya da karşılıksız olarak çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini üstlenen, aile ortamında yaşamını sağlayan, belirli bir öğrenim düzeyinde olan eğitimlerden en az birini almış modeller kapsamındaki aileyi veya kişiyi ifade eder (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 4).

Koruyucu aile, kendi ailesi tarafından bakılamayan ve evlatlık olarak verilmesinin mümkün olmadığı durumlara çocuğun, kurum gözetimi ve yardımı ile öz anne ve babanın yerini alarak ücretli ya da ücretsiz bakım sağlayan aileye denilmektedir. Bir başka tanıma göre, koruyucu aile yöntemi, çeşitli sebeplerle biyolojik ailesi tarafından korunması sağlanmayan çocuğun, devletin denetim ve gözetiminde ücretli ya da gönüllü olarak, kısa veya uzun süreli bakımlarını üstlenen aile özelliklerini taşıyan kişilerin yanında yetiştirilmesi olarak tanımlanır (Gürcan, 2008).

5.2. Koruyucu Aile Modelleri

Koruyucu aile uygulamasının amacı, korunmaya muhtaç olan çocuğun aile ortamında sevgi, ilgi ve hoşgörü ile yetişmesi, fiziksel, duygusal, bilinçli, sosyal ve zihinsel olarak sağlıklı büyümesi, topluma uyumlu ve faydalı bir birey olmasını sağlamaktır. Koruyucu aile tipleri akraba ya da yakın çevre koruyucu aile modeli, geçici koruyucu aile modeli, süreli koruyucu aile modeli ve uzmanlaşmış koruyucu aile modeli olmak üzere dört başlık altında incelenebilir.

Akraba ya da Yakın Çevre Koruyucu Aile:

Akraba ya da yakın çevre modeline göre çocuğun velisi veya ona bakmakla yükümlü olan kimse dışında kalan, aralarında kan bağı bulunan akrabası ya da tanıdığı kimse, bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan, en az temel anne, baba eğitimleri kapsamında eğitim almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım modelidir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 4). Bu modelde anne-baba-çocuk ilişkisinin kurulduğu yakın çevreden ve çocuğun akrabalarından uygun olanlara yaş ve eğitim koşulu aranmadan koruyucu aile olmaları için teklifte bulunulur. Bu kişilerin koruyucu aile olmak istemeleri durumunda çocuk aile yanına yerleştirilir. Akraba ya da yakın çevre koruyucu aile modeli dışında çocuk ve koruyucu aile olacak eşlerden yaşı küçük olan arasındaki yaş farkı on sekiz yaşından az olmama koşulu bulunmaktadır (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 8).

Geçici Koruyucu Aile:

Geçici koruyucu aile modeli, acil korunması gereken çocukların ve hakkında hizmet planı oluşturulmamış, kendisi için oluşturulan hizmet modelinden çeşitli sebeplerle henüz faydalanamamış, kuruluş bakımına yerleştirilmemiş çocukların temel anne, baba eğitimi almış ailelerin ve profesyonel kişilerin sağladığı birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişen bakım modelidir. Geçici koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların bakımı için ailelere hizmet karşılığı aylık ödeme yapılır (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 4).

Süreli Koruyucu Aile Modeli:

Bu model, öz anne ve babası yanına kısa bir sürede döndürülme imkanı bulunmayan veya kalıcı olarak aile yanına yerleştirilmeyen çocuklar için anne-baba ve koruyucu aile birinci kademe eğitimi almış kişilerin sağladığı bakımı içermektedir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 4).

Uzmanlaşmış Koruyucu Aile:

Uzmanlaşmış koruyucu aile modeli, özel problemleri ve ihtiyaçları olan çocuklar için lisans eğitimini tamamlamış kişiler ya da eşlerden birinin en az ilköğretim mezunu olması durumunda temel anne, baba ve koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimi almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım modelidir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 4).

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla her ay bakım ödemesi yapılmaktadır. Bu ödemelerde çocukların yaşları, eğitim durumları, engelli ve özel zorunluluklarının olup olmaması dikkate alınmaktadır (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 24).

5.3. Koruyucu Aileye İlişkin Kuram ve Yaklaşımlar

Sistem Kuramı:

Sistem, belirli görevleri yerine getirebilen, aralarında karşılıklı ilişkileri olan elemanlar bütününe denilmektedir. Sistem kuramı ise bir bütün ve bütünü oluşturan parçalar arasındaki ilişkiyi anlamaya sağlayan düşünce yoludur denilebilir. Sosyal hizmet uygulaması yapılan kişinin yaşam standartları ve karmaşıklığı görünen problemlerin sebeplerine ulaşarak kalıcı çözümler üretilmesini sağlamayı amaçlar. Alt sistemlerden oluşmaktadır. Bu bakımdan koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk da sistemin bir parçasıdır. Koruyucu aile ile çocuk arasında yeni bir sistem kurulur. Kurulan bu sistemin sınırlarının belirgin olması ve sistemin dengede kalması aile ve çocuk arasındaki ilişki ve etkileşim bakımından son derece önemlidir. Bu dengenin bozulması ya da sarsılması durumunda sistem yok olma riski ile karşı karşıya kalır (Baykara Acar, Acar, 2002).

Çocuk için sistemin düzgün işlemesi ve kuruluş, öz aile, okul, arkadaşları vb. gibi diğer sistemlerle ilişkileri kontrollü bir şekilde sağlanırsa yararlı olur (Tezel vd., 2018).

Bağlanma Kuramı:

Bağlanma kuramı, çocukların kişiliğinin ve diğer kişilerle ilişkilerinin nasıl etkilendiğini, onlara ilk bakana karşı göstermiş oldukları duygusal bağın nasıl ve niçin ortaya çıktığını koymaya çalışmaktır. Bağlanma, kişilerin kendileri için özel ve önemli olarak gördükleri kişilere karşı oluşan duygusal bağdır. Çocuklar açısından bağlanmanın gerçekleşebilmesi için ona bakan kişi ile aralarında sıcak, samimi, yakın ve devamlılık taşıyan bir ilişki olması gerekir. Bu kurama göre eğer çocuk bebeklik döneminde sevgi ve güven görürse, kendisini değerli ve güvenilir bir kişi olarak kabul eder. Eğer çocuğun bağlanma ihtiyacı karşılanmazsa, kendisiyle ilgili algısı da zayıf olur. Yapılan bir araştırmaya göre erken çocukluk döneminde annesine güvenli bağlanan çocukların, güvensiz bağlanan çocuklardan daha neşeli, istekli ve sorunlarını çözmede daha becerikli ve uyumlu olduğu ortaya konulmuştur. Aynı zamanda yalnızca erken çocukluk döneminde değil, geç çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de anne veya bakım verene güvenli bağlanmanın olumlu psikolojik özelliklerle ilişkisi bulunmaktadır (Şahin, Sürücü, 2011).

Eğer çocukluk döneminde istismar ya da ihmale maruz kalınırsa yetişkinlik döneminde psiko sosyal açıdan olumsuz etkiler oluşur ve bağlanma bozuklukları ortaya çıkar. Buradan hareketle öz anne ve babası tarafından bakılmayan, kurum bakımı altında yetişen çocuklarda bağlanma bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Yetiştirme yurtlarında yaşayan çocuklar, anne ve baba desteğinden yoksun olmanın yanı sıra ergenlik döneminde hızlı fiziksel değişim ve gelişimle baş etmek durumundadırlar. Bu dönemde gençler yakın ilişkiler kurmaya ve kimlik arayışına girerler. Kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası da ortaya çıkar. Birey, bu dönemde çeşitli seçenekleri araştırır ve karar

verir. Aynı zamanda bağımsızlık isteği ile bağımlılık gereksinimi arasındaki çatışmayı da çözmek durumundadır. Bakımdan bağlanma ve kimlik birbiriyle ilişkilidir denilebilir (Şahin, Sürücü, 2011).

Ekolojik Yaklaşım:

Ekolojik kuram, dinamik etkileşimlerle ilgilidir. Birbiriyle ve çevresiyle dinamik etkileşime sahip kişiler örnek olarak gösterilebilir. Ekolojik kuram, birey ve sosyal çevrenin bulunduğu noktaya veya bireyler ve çevreler arasında kesişen ortak noktaya odaklanır (Baykara Acar, Acar, 2002).

Kişinin yetiştirme sürecinde fiziksel ve sosyal çevre etkilidir. 'Çevre içerisinde birey' vurgusu ekolojik yaklaşım açısından önemlidir. Koruyucu aile açısından bakıldığında çocuğa bakılma sürecinde sağlanan olumlu etkileşim devam ettirilirse çocuk sosyal ve fiziksel çevreden olumlu etkilenir ve çocuğun yararı korunabilir (Tezel vd., 2018).

5.4. Türkiye’de Koruyucu Aile Uygulamaları ve Tarihi Gelişimi

Türklerde İslam’ın kabul edilmesiyle birlikte korunmaya muhtaç çocuklara yönelik uygulamalar genellikle yakın akrabalar tarafından dini ve ailevi sorumluluklarla gerçekleştirilmekteydi. İslam’ın yardımlaşmayı teşvik eden kuralları sayesinde bakıma muhtaç durumda olan hasta, özürlü, yaşlı veya çocukların korunması ve bakımını sağlayan vakıfların birer tüzel kişilik olarak ortaya çıkması ile kurumsallaşmıştır (Ünal, 2015).

13. yüzyılda Türk hükümdarı Gazan Mahmut Han tarafından Tebriz’de ailesi tarafından terk edilmiş kimsesiz çocuklar için vakıflar kurulmuştur. Aynı zamanda koruyucu ailelere çocukların korunması ve bakımı için maddi destek sağlanmıştır. Koruyucu aile yanında kalan çocuğun psikolojik ve fiziksel olarak kötü muamele görmemesi için çocuk tarafından kırılan eşyalar için bile paralar ödenmiştir (Yörükoğlu, 2000).

Selçuklular döneminde engellilere, yaşlılara yönelik kurumlar kurulmuş, yetim ve kimsesi olmayan çocuklar için yurtlar açılmıştır. Emzirme döneminde olan kimsesiz çocuklara da sütanneler tayin edilmiştir (Yazıcı, 2000).

Kimsesiz çocuklara ister koruyucu aile olarak ister diğer yöntemlerle olsun onlara iyi davranmak ve onların haklarını korumak ahlaki bir sorumluluk olarak görülmektedir (Ünal, 2015).

Osmanlı Döneminde de savaşlardan, kayıplardan ve ekonomik nedenlerden dolayı ailelerin dağılmasıyla kimsesiz çocukların korunması ve bakımı, onlara sahip çıkmak, dini, ahlaki ve ailevi bir sorumluluk olarak görülmüştür (Ünal, 2015). Bu dönemde geleneksel geniş ailenin bir görevi olarak görülen kimsesiz çocuklara bakmak, korumak ve büyütme ailenin diğer üyeleri ya da yakın akrabalar tarafından sağlanmıştır. Bu hizmete “gönüllü koruyucu aile” denilmiştir. Babasını kaybeden çocukların bakımı birinci dereceden akrabaları tarafından sağlanmıştır. Osmanlıda koruyucu aile genellikle gönüllü veya geleneksel koruyucu aile şeklinde yapılmıştır. Çocuğun olan bir anne ve babanın ölümü ya da boşanmanın olması durumunda çocuklar, herhangi bir zamanda ailenin tabii üyesi olarak görülmüştür (Alkan, 1992).

Soy bağı güçlü olan Osmanlı toplumunda kimsesiz çocuklar, özellikle kız çocukları imaretlere bırakılmayıp, yalnız yaşayan kadınlara “can yoldaşı” olmak için evlatlık olarak verilmiştir (Kurt, 1992). Bu dönemde koruyucu aile hizmeti, aile ve yakın akrabalar tarafından yürütülmüştür. Yakın akrabası tarafından bakılamayan kimsesiz çocuklara bakmak ise mahalle içinde geliri iyi olan aileler tarafından bakılmaktaydı. Çocuğun

yetiştirdiği ortamdan uzaklaştırılmadan bakımı gerçekleştirilmek amaçlanmıştır (Yörükoğlu, 2007). Bunun yanı sıra İslam toplumunda çeşitli nedenlerle ailesi tarafından terkedilmiş ya da kaybolmuş çocukların mümkünse ailesi bulunması, değilse koruma altına alınıp güvenli bir şekilde bakımı dini bir görevdir. Fakat İslam hukuk uygulamasında süreklilik gösteren evlat edinmeye izin verilmediğinden kimsesiz çocuklar için geçici süreli evlatlık denilen sistem geliştirilmiştir. Buna “tebennî” denilmektedir. Bu sisteme göre anne ve babasını kaybetmiş ya da anne ve babası tarafından bakılamayan çocukların bakımı çocuklar kendi temel ihtiyaçların giderecek yaşa gelene kadar geçici olarak bazı kurallar dâhilinde bakımı başkaları tarafından sağlanmıştır (Düzbakar, 2008).

Osmanlı’da uygulanan tebennî sisteminin çeşitleri ailesi tarafından terk edilen çocuklar, kimsesi olmayan ve yetim çocuklar, maddi durumu kötü olan ailenin çocukları, sosyo-ekonomik şartların yetersizliğinden dolayı çocuklarına gerekli imkânları veremeyen bazı ailelerin çocukları ve İslam’ı seçen gayrimüslim çocuklar olmak üzere şeklinde beş kategoriye ayrılmıştır. Osmanlılarda evlât edinme şekli, manevî evlat statüsünde olup, evlatlık edinilen aileye varis olamama şeklindedir (Yazıcı, 2007). Tebennî olarak verilen çocukların çoğunluğu ailesi tarafından terk edilen çocuklardan oluşmaktadır. Örneğin; “Sultan Murad-ı aynı mahallesinde oturan Mehmet adlı kişi, Câmî-i Kebir yakınlarında bulmuş, çocuğu mahkemeye götürerek tebennî ve nafaka talebinde bulunmuştur. Mahkeme, çocuğun kimsesiz olmasından dolayı Mehmet’in tebennî talebini ‘...tebennî ve terbiye için alub...’ şeklindeki ifade ile kabul ederek günlük dört akça nafaka vermiştir. Burada tebennî yanında kullanılan ‘terbiye için’ ifadesin de tebennî olarak verilen çocuğun yalnızca yeme, içme ve barınma gibi ihtiyaçlarının değil, iyi bir terbiye altında bakımının da amaçlandığı anlaşılmaktadır” (Düzbakar, 2008).

Osmanlılarda kimsesi olmayan çocukların bakımı ve korunması için uygulanan bir diğer koruyucu aile bakım şekli de “icar-ı sağır”dır. Bu sisteme göre, yoksul aile çocuklarının zengin ailelere hizmet karşılığında bakılmak üzere, “besleme, ahretlik, manevî evlât” gibi isimlerle uyguladıkları bir koruyucu aile yöntemidir. Fakir aile çocuklarının ihtiyaçlarının giderilmesi amaçlanmıştır. Bu uygulamaya konu oluşturanların çoğunluğu kız çocuklarıdır ve genellikle rüşd çağıyla sınırlandırılmışlardır (Yazıcı, 2007).

Osmanlı döneminde koruyucu aileler, çocuklara yönelik çalışmalar yapan vakıflar tarafından ekonomik olarak desteklenmiştir. Verilenlerden anlaşıldığı üzere Osmanlı toplumunda koruyucu aile uygulaması, birinci dereceden akrabalar, yakın çevrenin, kimsesiz çocuğun yetiştiği mahalledeki kimseler, tebennî adı verilen bir tür geçici evlatlık sistemi, çocukların emeğine karşılık belirli bir ücret karşılığında icar-ı sağır ve vakıfların koruyucu aileye yönelik ekonomik destekleri şeklinde görülmektedir. Koruyucu aileye yönelik bu tür uygulamalar Osmanlı toplumunun toplumsal şartlarına uygun olan çalışmalar olup bu uygulamanın kurumsal bir yapıya bürünmekten ziyade daha çok geleneksel yönünün ağır bastığı görülmektedir.

Türkiye’de örf, adet ve geleneklere uygun bir şekilde ele alınan kimsesiz çocuklar sorunu kentleşme ve sanayileşmeyle birlikte çocuk koruma önlemleri yetersiz kalmıştır (Yılmaztürk, 1991). Koruyucu aile kavramı Türkiye Cumhuriyeti’nde de ilk olarak 1926 tarihinde Medeni Kanun’da yer almıştır. 1930 yılında korunmaya muhtaç çocukların koruyucu aileler tarafından bakılmasıyla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. İlk koruyucu aile uygulaması 1949 yılında yapılmıştır. 1961 yılında da UNICEF ile işbirliği yapılarak proje uygulanmıştır. Bakanlığın yaptığı anlaşma ile ilk olarak Ankara’da daha sonra ülke genelinde 1993 yılında başka bir proje ile koruyucu aile hizmeti canlandırılmaya çalışılmıştır (Ünal, 2015).

5.5. Diğer Ülkelerde Koruyucu Aile Uygulamaları

İnsanlığın başlangıcından itibaren hemen hemen bütün toplumlarda korunma ihtiyacı olan çocukların bakımı ve bu hizmetlerin yapılması en önemli sosyal politika problemlerinden biri olmuş ve önemini halen sürdürmektedir (Şenocak, 2006).

Koruyucu aile uygulamasının ilk örnekleri geniş aile yapısına sahip geleneksel toplumlarda görülmüştür. Bu toplumlarda çocuğun kimsesiz kalma ve korunmaya muhtaç olma durumu engellenmiştir. Geniş aile yapısının ferdi grupla birleştiği Afrika'da, klan veya kabile bireyden daha önemli görülmektedir. Bu toplumlarda aile içi roller paylaşılmaktadır. Bir çocuk anne ve babasını kaybettiğinde ya da herhangi bir sebepten dolayı bakıma muhtaç hale geldiğinde grup bütün olarak o çocuğun sorumluluğunu üstlenir. Bu topluluklarda resmi dayanağı olmayan koruyucu aileler ve evlat edinmeler görülür (Özdemir, 1996).

Orta Avrupa ülkelerinde koruyucu aile, yalnızca çocuğu barındıran kimse olarak değil, çocuğun bakımı ve korunması, onun ihtiyaç duyduğu şefkati veren, onu ruhsal açıdan iyi eden aile niteliğini taşımaktadır. Çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesi mediko-psiko-sosyal bir ekibin işbirliğiyle sağlanmaktadır. Bu ülkelerde uygun görüldüğünde dul bir kadın koruyucu aile olabileceği gibi, 60 yaş civarındaki bir aile de koruyucu aile olabilmektedir. Çocuk, kısa süreli ya da evlat edinilmek amacıyla uzun süreli aile yanına yerleştirilir. Çocuğun öz ailesiyle de ilişkiler sağlanır. Koruyucu aile ve çocuk sürekli olarak izlenir ve takip edilir (Bıyıklı, 1983).

1531 yılında İngiltere'de Yoksullar Yasası uygulamaya konulmuştur. Bu yasayla birlikte bakıma muhtaç olan çocuklara manastırlarda bakılmaya başlanmıştır. Sanayileşme ve kentleşmenin artış göstermesiyle de kurumların sayıları artmaya başlanmıştır. Ailelerinden ayrılan çocuklar için çalışma evleri (work house) denen yerlerde bakılmıştır. Fakat çalışma evlerinde koşullar zorlaştırılmış ve buralara olan talepler azaltılmaya başlanmıştır. Yetersizliklerin bulunması, hastalıkların artması gibi sebeplerden dolayı 19.yüzyılın sonlarına doğru koruyucu aile sistemi kurumsallaşmıştır (Erol, Şimşek, 2008).

5.6. Koruyucu Ailenin Hakları ve Yükümlülükleri

Koruyucu aile olan, yanına çocuk/çocuklar yerleştirilen kişi veya ailelerin birtakım hakları ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Koruyucu aileler, çocuğun sağlıklı bir ortamda yetişmesi için gerekli şartları sağlamalı ve yerine getirmelidir. Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenen aralıklarla izlemine yaptırması gereklidir. Çocuğun herhangi bir rahatsızlığı nedeniyle tedavi görmesi gerektiği durumlarda koruyucu aile birimiyle işbirliği içerisinde olmak durumundadır. Çocuğun sağlık hizmetleri devlet tarafından ücretsiz olarak yapılır. Fakat ailenin isteğine bağlı olarak çocuk özel bir sağlık kuruluşu ya da doktor tarafından da tedavi ettirilebilir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 24).

Koruyucu ailenin çocuğu eğitim ve yetiştirme hariç hiçbir surette çalıştırması kabul edilemez. Koruyucu aile statüsünde olan kişi veya aile ile çocuğun yetenekleri ve becerileri ölçüsünde eğitim ve öğretimi ya da meslek edinimi konusunda gerekli çabayı göstermek zorundadır. Çocuğun öz ailesi veya yakınları ile görüşmesi sağlanmak isteniyorsa koruyucu aile biriminin uygun gördüğü şekil ve zamanda görüşme yapılır. Çocuğun ihtiyaç, istek ve beklentileri dikkate alınması gerekir. Çocuğun öğrenim gördüğü okul, kurs, sünnet gibi durumlarda kişi veya aile sosyal çalışma görevlisi ile birlikte karar alması gereklidir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 15).

Bunların yanı sıra koruyucu aile, telefon, adres değişikliği yapacağı durumlarda bilgilerini acil durumlar dışında değişiklik gerçekleştirmeden bulunduğu il ya da ilçedeki kuruma en

az yirmi gün önce bildirmek zorundadır. İl veya ilçe müdürlüğünün uygun görüşü alınmadan çocuğu başka bir kişi ya da aile yanına bırakmak, yerini değiştirmemek, koruyucu aile konusunda yapılacak eğitimlere katılmak koruyucu ailenin uyması gereken yükümlülüklerdir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 15).

6. AİLE VE ÇOCUĞA İLİŞKİN YÜRÜTÜLEN SÜREÇ

6.1. Koruyucu Aile Başvuru Süreci

Koruyucu aile olmak için birtakım şartlar bulunmaktadır. Bu şartlar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı Avrupa ülkelerinde belirli bir yaş ve eğitim durumu söz konusu iken, bazılarında değildir. Türkiye’de ise kişi ya da ailelerin koruyucu aile olabilmesi için gerekli unsurlar “Koruyucu Aile Yönetmeliğinde” düzenlenmiştir. Buna göre koruyucu aile olabilmek için kişi ya da ailelerin öncelikli olarak Türk vatandaşı olması ve Türkiye’de devamlı olarak ikamet etmesi şartı yer almaktadır (Yazıcı, 2014). Kişi 25-65 yaş aralığında olmalıdır. Eğitim düzeyi en az ilkokul düzeyinde olmalıdır. Çünkü 21. yüzyılda günümüzün şartlarına uygun şekilde eğitim ve öğretim görmüş bir çocuk yetiştirmek için kişi koruyucu aile olmak için ne kadar istekli olursa olsun okur-yazar olmadan bunu gerçekleştirmesi mümkün olmayabilir. Düzenli bir geliri olması da koruyucu aile olabilmenin koşullarındandır. Bunların yanı sıra koruyucu aile olmak isteyen ailelerin aile içi ilişkilerinin iyi olması, aile üyelerinin çevresi ya da akrabaları ile önemli anlaşmazlıklarının olmaması, aile içinde duygusal ilişkilerin dengeli olması, aile üyelerinin sorumluluk sahibi olması, korunmaya alınan çocuğun öz anne ve babasının olduğu ve kurumla olan ilişkilerinin kabul edilmesi gerekir. Aynı zamanda korunmaya alınan çocuk ile aile olacak eşlerden yaş farkının 18 yaştan az olmaması koşulu bulunur. Fakat çocuğa akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeline göre birisinin yanın bakılıyorsa çocuk ve aile arasında 18 yaş farkı olması gerekli görülmez (Yazıcı, 2014).

Koruyucu aile olmak isteyenlerden başvuru yapabilmeleri için temel özellikleri taşımaları istenir. Koşulları taşıyan kişiler evli iseler eşleri ile birlikte, eğer evli değilseler bireysel olarak il müdürlüklerine başvuru yapmaları gerekir. Başvuru sürecinde genellikle en sık karşılaşılan problemlerden biri anne, baba ya da vasinin koruyucu aile olup olmayacağıdır. Çocuğun annesi, babası veya vasisi koruyucu aile olmazlar. Aileden istenilen belgelerle başvuruların yoğun olması durumunda aileler sıraya alınır. Çocuğun güvenli, sağlıklı bir ortamda yetiştirilmesi önemli bir unsurdur. Bunun için aile yapısı, aile bireylerinin birbiriyle olan ilişkisi, aile üyelerinin sabırlı ve hoşgörülü olması ve yakın çevrenin koruyucu aile hizmetine bakışı, çocuğun aile üyeleri tarafından kabul edilmesi gibi unsurlar dikkate alınır (Tezel vd., 2018). Eğer koruyucu aile adayının yaşadığı çevre, sağlık açısından uygun değilse, çocuk için kötü örnek olacak kişilerin yaşadıkları (örneğin, uyuşturucu bağımlılığının çoğunlukta olduğu, fuhuş sektörünün yoğun olduğu bir semt) bir ortam ise uygun değildir. Alkol bağımlısı ve sinirlerine hâkim olamayan, ahlaka uygun olmayan davranışla sergileyen, ruhsal açıdan sorunları olan kişilerin koruyucu aile olması kabul edilemez. Aynı zamanda koruyucu aile adayının bulunduğu çevrede çocuk için eğitim ve öğrenimini sorunsuz bir şekilde tamamlaması için okulların bulunması gereklidir. Bir diğer önemli unsur da koruyucu aile adayının başvuru yapmaktaki asıl amacının ne olduğunun bilinmesidir. Sahada yapılan görüşmelerde bu amaçların aileden aileye değişiklik göstermesi ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan koruyucu aile adayının ve kurum görevlisinin unutmaması gereken en önemli nokta “aile için değil, çocuk için uygun ailenin seçilmesidir” (Tezel vd., 2018).

Evli olan bireylerin koruyucu aile olmak istemesi durumunda yerleşim yerlerindeki il ya da ilçe müdürlüklerine başvurması gerekir. Başvuran kişilere çocuklar hakkında bilgi verilerek ilk görüşme yapılır, koruyucu aile olmaya uygun görülen kişi ya da eşlerle ilk

görüşme formu doldurulur. Yazılı başvuru alındıktan sonra gerekli olan birtakım evrakların (T.C. Kimlik Numarası beyanı, vesikalık fotoğraf, öğrenim durumunu gösteren onaylı belge, iş, gelir ve sosyal güvenlik durumunu gösteren belge) en geç bir ay içinde tamamlanması gerekir. Koruyucu aile olma şartlarına uymayan kişilere de yazılı olarak bilgi verilir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 8).

Tüm bunların yanı sıra koruyucu aile olmak için başvuranların daha önceden koruyucu aile olma durumları iptal edilmiş kişilerin başvuruları kabul edilmez.

6.2. Değerlendirme Süreci

Koruyucu aile olmak isteyen adayların başvuru sürecinden sonra değerlendirme süreci aşaması gelmektedir. Bu süreçte kurum çalışanı tarafından mesleki olarak incelemeler ve değerlendirmeler yapılır. Koruyucu aile komisyonu, koruyucu aile adayının durumuyla ilgili karar vermektedir. Başvurusu onaylanan adaylar üzerinde kişilik özellikleri, evlilik durumları, toplumsal ilişkileri, çocuk yetiştirme konusundaki tecrübeleri ve fikirleri, özel durumu olan çocuklar için bakış açıları, ailenin özellikleri, ekonomik durumu gibi birçok kriterler değerlendirilir. Bu görüşmeler sosyal çalışmacı tarafından ailenin yaşadığı ev veya çalışma ortamı ziyaret edilerek yapılabilir (Tezel vd., 2018).

6.3. Koruyucu Aile Eğitimlerinin Verilmesi

Koruyucu aile komisyonu tarafından koruyucu aile olan kişi ve ailelere koruyucu aile eğitimleri verilir. Verilen eğitimlerde koruyucu aile statüsünde olanlara bu süreçte yaşanabilecek olası durumlarla ilgili olarak bilgilendirmeler yapılır. Ailenin ve çocuğun bilinçli bir şekilde hizmeti sürdürmesi, koruyucu aile hizmetinin sona erdirilmesi, uyum ve adaptasyon, geri dönüşlerin engellenmesi amaçlanır. Özellikle çocukların aileyi benimsemesi, ikincil bir konumda hissetmemesi hedeflenir (Tezel vd., 2018).

6.4. Koruyucu Aile Uyum ve Yerleştirme Süreci

Uyum ve yerleştirme sürecinde koruyucu aile olan kişinin ya da ailenin, uygun çocuğun eşleştirme sürecine hazırlanması, uyum süreci ve yerleştirmenin tamamlanması yapılmaktadır. Bu süreçte çocuk, sosyal çalışma görevlisi ve ailenin de uygun görmesi durumunda çarşı izinleri, ev ziyaretleri gibi günlük ve haftalık izinlerle aileye misafir edilir. Böylece çocuk bu süreçte aile üyeleri ile tanıştırılıp kaynaştırılarak ön hazırlık yapılır. En az bir ay en fazla iki ay içinde çocuk ve ailenin birbirini tanıması sağlanır. Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından uyum sürecinde çocukla ilgili zorluklar, karşılaşılabilecek problemler gerekli danışmanlık ve destek ile sağlanır (Tezel vd., 2018).

6.5. Psiko-Sosyal ve Ekonomik Desteklenme ve İzleme Süreci

Çocuğu olmayan bir aileye yeni bir bireyin katılması ya da çocuklu bir aileye yeni bir kardeş gelmesi bazı durumlarda koruyucu aile uygulamasını güçleştirici bir etki yaratmaktadır. Bunun için koruyucu aileye verilen çocuğun izleme ve takip süreci kapsamlı bir şekilde yürütülmelidir. Aileler sık sık denetlenmeli ve rehberlik edilmelidir. Bu süreçte ailenin izlenmesinin yanı sıra çocuğun da aile ile iletişimi, ev ortamında diğer üyelerle ilişkisi, davranışları, ailenin çocuğa sunduğu haklar, ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığı, ailenin çocuk için verilen aylık bakım ödemesini ne kadarını çocuk için kullandığı gibi koşullar takip edilmelidir (Kaya, 2019).

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk veya çocuklar kurum tarafından ilk verildiği yıl her ay, ikinci yıl ve devam eden yıllarda üçer ay arayla olmak üzere yılda en az dört defa ziyaret edilerek izleme ve takip aşaması yürütülür (Tezel vd., 2018).

Sosyal çalışmacı tarafından yapılan ziyaretler, çocuğun koruyucu ailesi ve biyolojik ailesi arasında uyum ve anlaşmanın olması, çocuğun psikolojik, fiziksel ve sosyal gelişimi konusunda önem taşımaktadır (Akyüz, 2008).

6.6. Koruyucu Aile Hizmetinin Sonlandırılması

Koruyucu aile hizmetinin sonlandırılması, sözleşmeden kaynaklı sebepler, korunma kararının ve sözleşmenin sona ermesi ile mümkün olmaktadır. Sözleşmenin tarafları açısından sözleşmeyi sona erdirmeye korunma kararının kalkmasına bağlı olmayıp, her zaman mümkündür. Aile yanına yerleştirilen çocuk da sözleşmenin sonlandırılmasını isteyebilir. Fakat korunma kararının kaldırılması sözleşmenin hukuki dayanağı olan gerekçenin ortadan kalkmasını ifade ettiğinden sözleşme sona ermiş olur (Şenocak, 2005).

Koruyucu ailenin ölümü nedeniyle koruyucu aile ilişkisi kendiliğinden sona erer. Bu durumda çocuk eğer mümkün ise öz ailesinin yanına, mümkün değilse başka bir koruyucu aile yanına veya yetiştirme yurduna yerleştirilir (Serdar, 2000).

Çocuğun koruyucu aile sözleşmesi iptal edilerek geri alınabileceği haller düzenlenmiştir. Bu durumların gerçekleşmesi halinde, çocuk ve aileyi izlemekle görevli sosyal çalışmacının hazırlayacağı, sosyal inceleme raporu, koruyucu aile komisyonunca incelenerek, komisyon tarafından, çocuğun koruyucu aileden alınıp alınmamasına karar verilir. Çocuğun geri alınması durumunda koruyucu aile sözleşmesi iptal edilerek, çocuk geri alınır. Bu durum aşağıdaki hallerden birinin mevcut olması durumunda söz konusudur (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 15).

1. Koruyucu ailenin KAY. 13.maddesinde düzenlenen yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda koruyucu aile sözleşmesi iptal edilebilir.
2. Çocuk ve koruyucu aile arasındaki uyumsuzluğun yapılan mesleki çalışmalara rağmen, giderilememesi halinde: Koruyucu ailenin kabul şartlarına uygun, çocuğu seven ona ilgi gösteren bir aile olmasına karşılık, bazı durumlarda somut bir olay olmasa dahi, çocuk ile koruyucu aile arasında bir uyum sağlanamaz. Böyle durumlarda sosyal hizmet uzmanı bu uyumun sağlanmasında yardımcı olacaktır. Sosyal hizmet uzmanının yardım ve çabaları sonucunda da bir sonuç alınamıyorsa, çocuk aileden geri alınır. Böyle bir durumda iki tarafında bir kusuru yoktur.
3. Koruyucu ailenin çocuğa istenilen şekilde bakmadığının tespit edilmesi; bu durum koruyucu ailenin yükümlülüklerini yerine getirmemesi kapsamındadır. Yukarıda belirtildiği üzere, çocuğun bakım ve yetiştirilmesi, koruyucu ailenin yükümlülükleri arasında sayılmış bulunmaktadır. Çocuğa istenildiği şekilde bakılmamasının anlamı, yükümlülüğün ihlalidir.
4. Çocuğun koruyucu aileye yerleştirilme nedeninin ortadan kalkması; koruyucu aile şartlarını sayarken, ilk şartın korunmaya muhtaç bir çocuğun bulunması olduğundan söz edilmiştir. Bu bağlamda, çocuk korunmaya muhtaç çocuk nitelendirilmesinden çıkmışsa, yani korunmaya muhtaç tanımında belirttiğimiz unsurlar artık çocuk için geçerli değilse, koruyucu aile bakımının amacı ortadan kalmış bulunduğu için, gerekli inceleme yapıldıktan sonra koruyucu aile sözleşmesi iptal edilerek çocuk geri alınır.
5. Koruyucu ailenin herhangi bir nedenle koruyucu aile olmaktan vazgeçmesi durumunda da gereğince koruyucu aile sözleşmesi iptal edilir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 15). Koruyucu ailenin sona ermesi sonucunu doğuran bir başka durum koruyucu aile statüsünün iptalidir. Koruyucu aile statüsünün devam etmesinin sakıncalı olduğu saptanan durumlarda koruyucu aileyi izleyen sosyal çalışmacının hazırlayacağı sosyal

inceleme raporu Koruyucu Aile Komisyonuna iletilir. Komisyonca koruyucu aile statüsü iptal edilir. Koruyucu aile statüsünün iptalini gerektiren haller, koruyucu aile sözleşmesini iptalini gerektiren durumlardan daha ağır ve genel olmalıdır. Koruyucu aile statüsünün iptal edilmesi durumunda, koruyucu aile statüsü iptal edilen aileye bir daha çocuk verilmez (Koruyucu Aile Yönetmeliği, Madde 15).

7. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE GEREKÇE

7.1. Araştırmanın Konusu

Aile temelli bakım yöntemlerinden biri olan koruyucu aile bakım yöntemi, biyolojik ailesi tarafından bakılamayan, korunma ve bakım ihtiyacı olan çocukların, biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerini destekleyen güvenli ilişkiler kurmalarını sağlayan bakım hizmetlerindendir. Bu araştırmanın konusu, Isparta ilinde koruyucu aile bakım modelinin işleyişi üzerinedir.

7.2. Araştırmanın Amacı

Aile hayatının önemli adımlarından biri de çocuk sahibi olmaktır. Öz ailesi hayatta olan ya da olmayan çocukların bakımı ve korunmasının sağlanamadığı durumlarda korunmaya ihtiyacı bulunmaktadır. Bu durumda korunmaya ihtiyacı olan çocukların geçici, süreli ya da akraba ve yakın çevreleri tarafından bakımı sağlanabilir. Çocuğun yararı gözetilerek, korunma sebebine bağlı olarak, sağlıklı bir aile ortamında yetişmesini ve büyümesini sağlamak amacıyla gönüllü veya ücretli olarak sağlanan hizmetine koruyucu aile denilmektedir. Çalışmanın amacı, Isparta ilinde bulunan koruyucu ailelerin, koruyucu aile olmalarına karar vermelerinde etkili olan etmenler ve koruyucu aile olmanın anlam ve önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

7.3. Araştırmanın Önemi

Korunmaya muhtaç çocuklara sunulan bakım hizmetleri göz önünde bulundurulduğunda yatılı yurtlarda sunulan hizmetler aile yanında sosyal yardımla destekleme hizmetleri ve koruyucu aile yanında bakım hizmetleri ön plana çıkmaktadır. Çocuk için öngörülmüş ilk bakım yeri ailesinin yanıdır. Fakat değişen dünya içerisinde aile kurumunda da köklü değişikliklerin meydana geldiği söylenebilir. Biyolojik ailesi tarafından bakılamayan çocuğun başka bir kişi ya da aile yanında bakımının sağlanması sevgi ve güven ihtiyacının karşılanması bakımından koruyucu aile hizmet modeli önemli bir özellik göstermektedir. Koruyucu aile modeli, yuva ve yurt gibi bakım hizmetlerinden farklı olarak çocuğun aile ortamında yetişmesini ve gelişmesini tüm ihtiyaçlarının aile ortamında giderilmesini amaçlamaktadır. Koruyucu aile kavramına Türkiye’de ilk olarak 1926 yılında Medeni Kanun’da yer verilmiştir. İlk koruyucu aile uygulaması 1949 yılında yapılmıştır. 1961 yılında ilk olarak başta Ankara’da olmak üzere ülke genelinde bu hizmet canlandırılmaya çalışılmıştır. Bu araştırma Isparta ilinde koruyucu aile hizmetinde etkili olan etmenleri anlamak açısından önemlidir.

7.4. Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın temel problemi öncelikli olarak Isparta ilinde bulunan koruyucu aileler için koruyucu aile olmanın nasıl bir önem taşıdığı, koruyucu aileye verilen çocukların biyolojik ailesiyle iletişiminin sürüp sürmediği, koruyucu ailelerin aile üyeleri ve çocuk arasındaki uyumu nasıl koruduğu, sorunların yaşanıp yaşanmadığını ve bu sorunların çözümü için neler yaptıkları, çocuğun aile içinde nasıl davrandığı üzerinedir. Bu bağlamda bu araştırmanın konusu kapsamında yer alan Isparta ilinde bulunan koruyucu aileler ile görüşülerek, koruyucu aile modeline ve sürecine ilişkin değerlendirmelerden

yola çıkarak bu bakım yönteminde yaşanan durumların, sorunların ve sürecin bütün yönleri ele alınmıştır.

Araştırmanın Alt Problemleri

- Koruyucu aile olmak nasıl bir anlam taşıyor?
- Koruyucu ailelerin hizmet sürecinde en çok karşılaştıkları güçlükler nelerdir?
- Koruyucu aile olmadan önce oluşan endişeler nelerdir ve endişelenilen sorunlarla karşılaşıldı mı?
- Koruyucu ailelerin koruyucu ailesi oldukları çocuğun biyolojik ailesi ile görüşmesine yönelik düşünceleri nelerdir?
- Aileler, koruyucu ailelik ile birlikte çevre sistemlerden nasıl etkilenmiş ve çevre sistemlerini nasıl etkilemişlerdir?
- Aile üyeleri arasındaki etkileşimler koruyucu aile olduktan sonra nasıl değişmiştir?
- Koruyucu ailelik ile birlikte aile sisteminde sorunlar yaşanmış mıdır ve aile içindeki denge nasıl korunmuştur?

7.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Detaylı bir araştırma yürütmek için bu yöntem tercih edilmiştir. Birçok saha araştırmacısı belirli bir süreliğine küçük bir insan grubu üzerinde örnek olay incelemesi yürütür. Saha araştırması, esnek bir şekilde formüle edilmiş bir fikir veya başlıkla başlar. Sonra araştırmacılar inceleme için bir toplumsal grup veya yer seçer. Ulaşılan bu ortam içerisinde toplumsal bir rol benimsenir. Araştırmacılar birkaç ay ile birkaç yıl arasında değişen bir zamanda saha ortamında gözlem ve görüşme yapar (Neuman, 2016). Özellikle sosyal bilimler alanında yaygın bir şekilde kullanılan nitel araştırma, sosyal fenomenleri, bireylerin davranışlarını ve bu davranışların neler olduğunu detaylı ve derin bir şekilde anlatılmasını amaçlar (Güler vd., 2015).

Nitel araştırmada araştırmacı, alanda edinilen verileri tek bir veri kaynağından elde etmez. Genelde mülakat, gözlem, görüşme, doküman analizi gibi verinin çoklu biçimlerini kullanarak elde ederler. Verileri inceleyen araştırmacı onlardan bir anlam çıkararak veri kaynaklarını içeren tema ve kategorileri belirler. Daha sonra araştırmacılar tarafından veriler incelenir. Onlardan bir anlam çıkaran araştırmacı veri kaynaklarını kapsayan kategorileri ve temaları belirler (Creswell, 2014). Araştırmacı tarafından veriler analiz edilir ve yorumlanır. Nitel araştırma yöntemine uygun olan tekniklerle araştırma analiz edilir.

Nitel araştırma yönteminin en belirgin özelliği katılımcıların bakış açılarıyla araştırılan olay, olgu, norm ve değerlerin incelemesidir. Bu inceleme sırasında, görüşme yapılan kişilerin kullandıkları özel dil, kavramlar ve anlamlar üzerinde durulur ve bunların araştırılan kişiler için ne anlama geldiği ortaya konulması amaçlanır (Ekiz, 2009, s. 31).

Nitel araştırma yöntemi konu hakkında derinlemesine bilgi edinmeyi sağladığı için araştırmada bu yöntem tercih edilmiştir. Belirli bir konu ve problem ele alınmıştır. Bu konu ve problemi aydınlatmak için nitel veri toplama tekniği olan derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu yöntem ile elde edilen bulgular ortaya konulmuştur.

7.6. Araştırma Alanı

Araştırmanın alanını Isparta ili oluşturmaktadır. Yapılan görüşmeler 2021 yılının Mayıs ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Konu, koruyucu aile hizmeti ile ilgilidir. Çalışmada Isparta ilindeki koruyucu aileler ile görüşülmüştür. Bu nedenle konuya diğer illerde bulunan koruyucu aileler dâhil edilmemiştir.

7.7. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Çalışma, niteliksel bir sosyoloji araştırması olarak tasarlanmış ve uygulanmıştır. Koruyucu aile hizmetin yönelik konuyu ele alan bu araştırma, Isparta ilinde bulunan koruyucu aileleri ve kişileri kapsamaktadır. Araştırma Isparta ili ile sınırlandırılmıştır. Çalışma grubu 2 erkek, 5 kadın katılımcı olmak üzere 7 kişi ile sınırlandırılmıştır. Ailelerin yaşadıkları hanelere gidilerek yüz yüze görüşme ile 39 sorudan oluşan görüşme formu uygulanarak derinlemesine görüşmeler sağlanmıştır. Görüşülecek kişiler önceden tespit edilerek araştırma gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler genellikle ev ziyaretleri esnasında yapılmıştır.

7.8. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri

Bu çalışmada veri toplama teknikleri olarak nitel araştırma yönteminin katılımlı gözlem, derinlemesine görüşme teknikleri kullanılmıştır. Katılımlı gözlem, araştırma sırasında yapılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği görüşme yapılacak kişilerin bulundukları ortamda önceden hazırlanan görüşme formlarıyla uygulanmıştır.

8. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

8.1. Çalışmaya Katılan Kişilerin Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Mesleği	Medeni Durum	Evlilik Süresi	Biyolojik Çocuk
Katılımcı 1	54	Kadın	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Evli	23 Yıl	Yok
Katılımcı 2	58	Kadın	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Evli	40 Yıl	4 Tane
Katılımcı 3	52	Kadın	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı	Evli	32 Yıl	2 Tane
Katılımcı 4	47	Kadın	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Evli	25 Yıl	2 Tane
Katılımcı 5	63	Erkek	Üniversite Mezunu	Emekli Öğretmen	Evli	37 Yıl	3 Tane
Katılımcı 6	62	Erkek	Lise Mezunu	Emekli Şoför	Evli	37 Yıl	2 Tane
Katılımcı 7	48	Kadın	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Evli	32 Yıl	2 Tane

Bu çalışmada koruyucu aile uygulamasının Isparta ilinde analizi yapılmıştır. Çalışmada görüşme formu ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşme formunda 39 adet soru bulunmaktadır. 5 kadın 2 erkek katılımcı olmak üzere 7 kişi ile görüşmeler sağlanmıştır. Görüşme formu uygulanan kişilerin ortalama yaşı 54.8'dir. Görüşülenlerin 4'ü lise mezunu, 2'si ilkokul mezunu 1 kişi de üniversite mezunudur. Görüşme formu uygulanan 7 kişinin 5'i ev hanımı, 1'i emekli öğretmen, 1'i emekli şofördür. Görüşülen kişilerin hepsi evlidir. Ortalama evlilik süresi 32.2'dir. Görüşülen kişilerden birinin biyolojik çocuğu, bir katılımcının dört tane, bir katılımcının da üç tane biyolojik çocuğu vardır.

Görüşülen kişilerin 4'ü 1 tane; 1'i 2 tane; 1'i 3 tane çocuğa koruyucu ailelik yapmaktadır. Çocukların yaş ortalamaları 10.7'dir. Çocukların koruyucu aile yanında bulunmaları

süresinin ortalaması 7 yıldır. Görüşülen kişilerin hepsi koruyucu aile eğitimleri almıştır ve hepsinin tanıdığı koruyucu aileler bulunmaktadır. Katılımcılardan hiçbiri koruyucu ailesi olduğu çocuğu daha önceden tanımamaktadır.

8.2. Koruyucu Ailelerin Özellikleri

Katılımcı	Koruyucu Ailelik Süresi	Koruyuculuk Yaptığı Çocuk Sayısı	Koruyuculuk Yapılan Çocuğun Yaşı	Koruyucu Aile Eğitimi	Tanıdık Koruyucu Aile	Çocuğu Önceden Tanıma Durumu
Katılımcı 1	9 Yıl	2 Tane	1'inci Çocuk 15 Yaş 2'inci Çocuk 9 Yaş	Aldı	Var	Tanıtmıyor
Katılımcı 2	10 Yıl	3 Tane	1'inci Çocuk 14 Yaş 2'inci Çocuk 13 Yaş 3'üncü Çocuk 11 Yaş	Aldı	Var	Tanıtmıyor
Katılımcı 3	8 Yıl	1 Tane	12 Yaş	Aldı	Var	Tanıtmıyor
Katılımcı 4	3 Ay	1 Tane	3 Yaş	Aldı	Var	Tanıtmıyor
Katılımcı 5	6 Yıl	1 Tane	12 Yaş	Aldı	Var	Tanıtmıyor
Katılımcı 6	5 Yıl	1 Tane	12 Yaş	Aldı	Var	Tanıtmıyor
Katılımcı 7	1 Yıl	1 Tane	6 Yaş	Aldı	Var	Tanıtmıyor

8.3. Koruyucu Aile Olmanın Anlam ve Önemi

Koruyucu aile olmak, çocuğun öz ailesi tarafından bakımının yetersiz olması durumunda, öz aile dışında başka bir aile tarafından korunmasıdır. Çocuğun gelişimi açısından koruyucu aile bakım modeli önem taşımaktadır. Koruyucu aile bakım hizmetinin uzun süreli olması çocuk ve aile arasında sağlıklı ve güvene dayalı bir ilişki kurulmasını sağlamakta ve çocuğun gelişimi açısından önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra bilinçli bir koruyucu aile, çocukları aile sıcaklığına kavuşturduğu için çocuk için olumlu katkı sağlamaktadır.

Araştırmaya katılan kişilere koruyucu aile olmanın anlam ve önemi sorusu yöneltilmiştir.

“Tarifi yok bunun. İnsanlığı, çocukların değerini bilmeyi ifade diyor.” (Katılımcı 1). “Çok farklı bir duygu. Kendi çocuğuna baktığın gibi olmuyor. Emanet çocuğun üzerinde daha çok duruyorsun. Kendi çocuğuna kızabiliyorsun ama bu çocuklara kızamıyorsun. Eşim çocukları bir yere götürürken sürekli dikkatli ol diyorum. En çok da haktan hukuktan korkuyorsun. Acaba çocuklara haksızlık ediyor muyum diye düşünüyorum.” (Katılımcı 2).

“Koruyucu aile olarak bir çocuğun daha hayatını kurtarıyoruz. İyi ve düzgün bir şekilde yetiştirmeye çalışıyoruz. Sorumluluk almayı, çocuğu topluma kazandırmayı ifade ediyor.” (Katılımcı 3).

“Maneviyatı çok yüksek. Topluma hayırlı bir evlat kazandırmak istiyorum. Kadın olarak hem maddi hem manevi katkısı güzel.” (Katılımcı 4).

“Koruyucu aile olmadaki amacım, kurumdan bir çocuğu alıp devlete, millete hayırlı bir evlat yetiştirmektir. Çocuk için verimli olmayı ifade ediyor.” (Katılımcı 5).

“Ailesi tarafından terk edilmiş bir çocuğa aile olabilmeyi, hayırlı bir iş yaptığımız anlamını taşıyor.” (Katılımcı 6).

“Bazen pişman oluyorum. Bazen gurur duyuyorum. Zorluklar illa ki oluyor ama onlara anne baba olmak, ev ortamında büyütmek beni gururlandırıyor. İyi ki de almışım diyorum” (Katılımcı 7).

Yapılan görüşmelere göre, koruyucu aile olmak, biyolojik çocuğa sahip olan ve olmayan aileler için benzer anlamlar ifade ederken çocuk sahibi olmayan aileler açısından birey odaklı, çocuk sahibi olan aileler açısından çocuk odaklı olduğu söylenebilir. Ayrıca ailesi tarafından bakılamayan bir çocuğu yetiştirmek, topluma kazandırmak, onlara ebeveyn olmak açısından manevi kazancı yüksek olarak görülmektedir.

8.4. Ailelerin Koruyucu Aile Olma Başvuru ve Değerlendirme Süreci

Koruyucu aile olabilmek için bir takım koşullar bulunmaktadır. Koruyucu aile olmak için başvuru yapan ailelerin koşulları sağlayıp sağlayamadığı değerlendirilir. Katılımcıların koruyucu aile başvurusu yaparken hangi prosedürlerle karşılaştıkları, koruma altına alınan çocuğun yerleşme sürecinin nasıl geliştiği ve bu süreçte neler hissettikleri aktarılmıştır.

“Çocuğu hemen verdiler. Ben zaten çok heyecanlıydım. Bir çocuğum olacaktı. Yeniden anne olabilecektim. Kendimi hazır gördüm. İkinci çocukta daha çok heyecanlıydım. Engelli bir çocuğa hayat olabilecektim. Ona bakabilmenin heyecanı vardı. İlk çocuğu almak istediğimizde kurumla görüştük. Kurumdan eve geldiler. Onlar zaten evden gitmeden hemen olumlu karar verdiler. Ben çok sevinmişim. Ben çocuklarımı kaybedince, çocuk sahibi de olamayınca anti depresan ilaç kullandım. Sağlık rapor için dâhiliyeden ve ortopediden hemen rapor verdiler. Ama psikiyatri doktoru ben sana rapor veremem dedi. Ben de doktorla konuştum. Çocuk almak bana iyi gelecek dedim. Rapor zor aldım.” (Katılımcı 1).

“Doktor raporu, sicil kaydı istediler. Maddi durumumuza dikkat ettiler Bekâr ve dul olmamamızı istediler. Çünkü çocuklar aile ortamında büyüsün istiyorlar.” (Katılımcı 2).

“Sosyal Hizmet Müdürlüğü psikologdan, dâhiliyeden sağlık raporu, sicil kaydı istediler. Aylık gelirimizi sordular. Sosyal güvencemizi sordular. Birikimimizi sordular. Öz çocukların yaşını sordular. Çocuklarımı Sosyal Hizmet Müdürlüğü çağırıp çocuğu nasıl karşıladığını, kabul edip etmediğini sordular. Çok incelemeyen geçtik. Baba-anne-kardeş sevgisi görsün diye hepimize sordular, araştırdılar.” (Katılımcı 3).

“Bizim birbirimize alışmamız çok kolay oldu. Geldiği gün ertesi gün hemen anne baba dedi Bizden ilgi görünce hemen ılımlı yaklaştı. Çabuk kabullendi. Çocuğu verdikleri zaman kurumdan gelip bir hafta kontrol ettiler. Hastaneden tahlil, savcılıktan sicil kaydı, ikametgâh adresi, fotoğraf istediler. Aileyi araştırıyorlar. Bizim haberimiz olmadan aile içi ilişkilerimizi çevredekilere sormuşlar.” (Katılımcı 4).

“Kurum, sağlık raporu istedi. Ev içi duruma baktılar. Çocuk için çalışma odası var mı ona baktılar. Eve gelip ortama baktılar. Sadece anne ve babadan sağlık durumu istediler. Psikolog, ortopedi ve dâhiliyeden rapor istediler.” (Katılımcı 5).

“Sosyal Hizmetlere gittik. Bize orada gerekli bilgileri verdiler. Biz başvurduk. Bekledik. Sonra oradan bizi aradılar. Karmaşık bir duygu oluyor çocuğu alıp eve getirirken. Mutlu olduk. Huzurlu olduk.” (Katılımcı 6).

“İlk başlarda güzeldi. Çocuk da sakindi. Alışveriş yapmak, onu eğitmek heyecanlıydı. İlk bir hafta çocuğu veriyorlar. Yapamazsan Sosyal Hizmetleri arıyorsun, yapamadım diye. Ya da kurum soruyor kalsın mı gelsin mi diye. Aldığım çocuk üç kardeş. Birini öz halası almış. Diğerleri de büyük olunca yurttan. Büyük çocukları çok alan olmuyor. İmkânımız olsaydı da diğer kardeşleri de alabilseydik. Bizden başvuru yaptıktan sonra 4-5 doktordan sağlık raporu istediler. İkametgâh, fotoğraf, savcılıktan kâğıt istediler. Maaş bordosu istediler. Aile ortamına baktılar. Mesela alt komşumuz teyze var. Eşi öldüğü için ona çocuk vermediler. Bakamazsın dediler. Baba olması gerekiyor dediler.” (Katılımcı 7).

Verilen cevaplar incelendiğinde, koruyucu aile olmak için adli sicil kaydı, fotoğraf, ailenin maddi durum bilgisi, çocuğa bakabilmek için herhangi bir fiziksel ve ruhsal rahatsızlığının olup olmadığını beyan eden sağlık raporu istenilmektedir. Bunun yanı sıra koruyucu aile olmak isteyenlerin aile içi ilişkilerinin nasıl olduğu araştırılmaktadır. Koruma altına alınacak çocuk için ev içinde gerekli koşulların olup olmadığı incelenmektedir. Bu şartları sağlayan kişiler, koruyucu aile oldukları için heyecanlı, huzurlu ve kendilerini hazır hissettiklerini ifade etmişlerdir.

8.5. Koruyucu Aile Olma Nedenleri

Anne ve baba için çocuk, bir aileyi tamamladığı düşünülen önemli bir unsurdur. Çocukların sorumluluğunu üstlenmek, karşılıksız sevmek ebeveynlerin yaşamında değişiklikler meydana getirmektedir. Çiftler evlendiklerinde çiftlerin yakın aile bireyleri de çiftlerden sağlıklı çocuklara sahip olmaları konusunda bir beklenti içine girmektedirler. Fakat bu durumun gerçekleşmemesi durumunda çiftler bu isteklerini gerçekleştirmek için evlat edindirmek ya da koruyucu aile olmak istemektedirler. Yapılan görüşmelerde çocuk sahibi olamayan katılımcı, koruyucu aile olma konusunda bilgilendirmiş ve koruyucu aile olmaya yönlendirmiştir. Bu bilgilendirme ve yönlendirme ile koruyucu aile olmaya karar vermiştir:

“Benim çocuklarım vefat etmişti. Çocukları da çok severim. Ölen çocuklarım engelliydi. Böyle bir uygulama olduğunu duyar duymaz kuruma gittik. Bir çocuk aldık. Sonra engelli bir çocuk aldık. Ben öz çocuklarıma hep bakıcı oldum. Ben bir çocuğun elinden tutmak istedim. Onlarla büyümek, onların oyuncakları ile oynamak istedim. Onları da kaybedince beni bunlar motive etti.” (Katılımcı 1).

Yapılan görüşmelerde kendi biyolojik çocukları evlendikten ve yetişkin olduktan sonra ruhi bir boşluğa düşen katılımcılar içindeki çocuk yetiştirme özlemi ile birlikte toplumun içinde tekrar aktif olmak istediğini, bir koruyucu aile ile tanıştıktan sonra bu çocuk özlemini bir koruyucu aile olmak ile sağlanabileceğini ifade etmiştir:

“Oğlum üniversite kazanınca eşimle yalnız kaldık. Sürekli tartışıyorduk. O zaman çocuk alalım yalnız olmayız diye düşündük. Öyle karar verdik.” (Katılımcı 2).

“Çocukların evden gidince karar verdim. Biri çalışıyor. Biri okuyor şehir dışında. Onlar gidince koruyucu aile olmak istedim.” (Katılımcı 4).

“Bir akrabamız koruyucu aile olmuşlar. Onlardan duyduk. Çocuklar da evli olunca biz de almak istedik. Eşimle evde tekiz. Gün içinde uğraşacak pek azla bir şeyimiz olmuyordu. Biz de bir çocuğa bakabiliriz diye düşünüp koruyucu aile olmaya karar verdik.” (Katılımcı 6).

“Benim çocuklarımdan evde olmaması, yalnız kalmamak, boşluğa düşmek beni motive etti. En azından sorumluluk sahibi olmak istedim. Ev içinde hareket oldu.” (Katılımcı 4).

Koruyucu ailelere her ay düzenli olarak ücret ödenmektedir. Görüşülen katılımcılardan biri koruyucu aile olmanın maddi gelir imkânı sağlaması sebebiyle koruyucu aile olduğunu ifade etmiştir:

“Akrabalarım biraz geliri olduğunu söyledi. Aslında eşimi sigortadan emekli etmek istiyordum. Öyle karar verdim. Koruyucu aile olmadan önce iki akrabamın çocuğuna baktım. Onları okuttum. Sonra devletten çocuk alalım ona bakalım dedik. Önce başka bir çocuk aldık. O beni pek dinlemiyordu. Onu geri gönderdik. Sonra başka çocuk aldık.” (Katılımcı 5).

Araştırmaya katılan bazı koruyucu ailelerin annesiz veya babasız büyümesi nedeniyle aile içindeki eksiklikler, ailesi tarafından bakılamayan bir çocuğu topluma kazandırmak, bakımını üstlenmek, manevi duyguların ağır basması gibi nedenler koruyucu aile olmaya motive den etkenler arasındadır.

“Annelik duygusu motive etti. Annemle babam ayırdı. Çok fakirdik, yoklukta büyüdük. En önemlisi eksik büyüdük. Koruyucu aile olmayı tamamlayıcı olarak gördük. Bir de çocuklarım öldüğü için büyük bir etkendi benim için. Bir yerde bir şeyler eksik oluyor ya o eksikliği tamamladım.” (Katılımcı 1).

“Kendim de babasız büyüdüm. Tam olarak bir aile olabilmenin etkisi oldu. Faydalı olmak istedim.” (Katılımcı 7).

“Bir çocuğa hayat verebilmek, hayata hazırlamak, topluma yararlı bir şekilde, düzgün bir şekilde yetiştirebilmek benim için çok önemliydi. Biz bu hayatta kalıcı değiliz. Rabbim bana sorduğunda ne yaptın diye üç tane kız çocuğu büyüttüm diyebilmek, maneviyat çok önemli benim için.” (Katılımcı 2).

“Ailesi tarafından bakılmaya ihtiyacı olan, kendi kanından olmayan çocuğa bakabilmek bana çok gururlu bir şey gibi geliyor. Bu beni motive etti. Çünkü şimdi insanlar öz çocuklarına bakmak istemiyor. Başkasının çocuğuna nasıl bakayım diye düşünüyorlar. Bu görevi yerine getirebilmek beni motive etti.” (Katılımcı 2).

Koruyucu aile modeli ile evlat edinme modelini birbirleriyle karıştırılmaktadır. Evlat edinmenin amacı, çocuğu olamayan kişilerin evlat sahibi olma, çocuk sevgisi ihtiyacını karşılamak, anne baba bakımından mahrum bırakılan çocuğun bir aileye, yuvaya kavuşmasını sağlamaktır. Koruyucu aile olmanın amacı da, korunmaya, şefkate ve ilgiye ihtiyacı olan çocuklara bir aile ortamında yetişme imkânı sağlamak olmakla birlikte, koruyucu aile kurumu hiçbir şekilde koruyucu aile olacak kişi ya da ailelerin evlat sahibi olma duygusunu tatmine çalışmaz, burada asıl amaç çocuğun menfaatidir. Evlat edinme ile evlat edinen çocuk ve evlat edinilen aile üyeleri arasında, sahih nesep bağına benzeyen “suni soy bağı” olarak adlandırılan, bir akrabalık ilişkisi kurulur.

Koruyucu aile ile koruyucu ailenin yanına yerleştirilen çocuk arasında bir hısımlık ilişkisi bulunmaz. Bu ilişki geçici nitelikte bir ilişkidir. Çocuk, korunmaya muhtaç çocuk niteliğini yitirdiğinde veya belirli durumlar dışında çocuk reşit olduğunda koruyucu aile ile çocuk arasındaki ilişki sona erebilir. Evlat edinme ile evlat edinen aile ve evlatlık çocuk arasında kurulan ilişki ise sürekli bir ilişkidir. Evlat edinmenin sona ermesi halleri dışında, evlat edinme ilişkisi sona ermez (Serdar, 2000). Yapılan görüşmelerde, koruyucu aileler öz çocukları olduğu için koruyucu aile olmaya karar vermişlerdir. Bu durum görüşmeye katılanlar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Çünkü kendi çocuklarım ve torunlarım vardı. Zaten aldığımız çocuklara bırakacak mal, mülk olmayınca onları sevgi ile büyütmek istedim. Bana muhtaç olmadan yaşamayı öğretiler diye evlat edinmedim.” (Katılımcı 2).

“Kendi öz çocukların olduğu için bir çocuk da böyle büyütmek istedim. Zaten kendi çocuklarımız olduğu için evlat edinemiyoruz. Çocuğumuzun da (koruyucu ailesi olunan çocuk) kendi ailesi var. O yüzden evlat edinmek yerine koruyucu aile olalım dedik.” (Katılımcı 3).

“Öz evlatlarım olduğu için koruyucu aile olmak istedim.” (Katılımcı 5).

“Evlat edinmeyi düşünmedim. Öz çocuklarım olunca koruyucu aile olmak istedim. Zaten tereddütlüydüm biraz da onun etkisi oldu diyebilirim.” (Katılımcı 7).

Yapılan görüşmelere göre, biyolojik çocuk sahibi olamayan ve çeşitli sebeplerle evlat edinme hizmetine başvurmamayan ailelerin, koruyucu aile hizmeti ile çocuğun maddi ve manevi sorumluluğunu üstlenmek, temel gereksinimlerini gidermek, biyolojik çocukları çeşitli nedenlerle evden ayrıldıktan sonra çocuk sevgisini tatma arzusunun dolaylı koruyucu aile oldukları söylenebilir.

8.6. Koruyucu Aileye Akrabalar ve Çevrenin Tepkisi

Aralarında kan bağı bulunmayan bir çocuğun bakımını üstlenmek, yetiştirmek ve büyütmek bazı kişiler tarafından olumsuz olarak karşılanmaktadır. Koruyucu aile olan kişiler bu durumla karşılaşabilmektedir. Fakat bazı durumlarda koruyucu aile olanlar yakın çevresini etkileyerek ve bilinçlendirerek koruyucu aile olmasını sağlayabilmektedir. Katılımcılara koruyucu aile olduklarında akrabalarının ve yakın çevrelerinin tepkisinin nasıl olduğu sorulmuştur.

“Herkes iyi karşıladı. Kötü tepki vermediler. Mesela çoğu insanın öz çocuğu kabul etmek istemiyor. Bir tanıdığım var. Kendi oğlu çocuk almayı istemedi. Evi terk ederim giderim demiş, o aile de çocuk alamadı. Ama benim çocuklarım olumlu karşıladı. Kendi odalarını bile paylaştılar.” (Katılımcı 3).

“Herkes olumlu yaklaştı. Çok iyi yaparsın dediler.” (Katılımcı 4).

“Olumsuz tepki vermediler. Çevrem çok iyi bir iş yaptığımı söyledi. Karşı çıkan olmadı. Çocukla beni görüp soranlar oluyor. Ben de koruyucu ailesiyim diyorum. Herkes çok iyi yapmışsın diyor.” (Katılımcı 5).

“Bizim akrabalarımızın ve çocuklarımızın tepkisi gayet olumluydu. Çocuklarım kendi öz kardeşi gibi gördüler. İlgilerini eksik etmediler. Bizden görüp duyanlar da kuruma çocuk almaya gittiler.” (Katılımcı 6).

“Genelde iyiydi. Sıkıntı olmadı. Bakamazsın diyenler de oldu tabi. Kendi kızlarım da çocuğumuzu sahiplendi, benimsediler.” (Katılımcı 7).

Araştırmaya katılan kişilerin büyük çoğunluğu koruyucu aile olma fikrinin akrabalarının ve yakın çevreleri tarafından olumlu karşılandığını, çocuk sahibi olma isteklerinin desteklendiğini ve onaylandıklarını belirtmişlerdir. Koruyucu ailelerin bazıları ise aileleri ve yakın çevreleri tarafından bu isteklerinin olumsuz bir tepki ile karşılandıklarını, çocuğun bakımını üstlenemeyeceklerini, çocuğun aile çevresinde benimsenmediğini ve kabul görmediğini belirtmişlerdir:

“Çok olumsuz ters bir tepki verdiler. Bakamazsın, neden kendinizi yıpratıyorsunuz, huzurunuz bozulur dediler. Ama ben mutluyum.” (Katılımcı 1).

“Özellikle büyük oğlum hariç çok tepki verdiler. İstemediler. Beni paylaşamadılar. Kışkırdılar. İki çocuk annesi olan kızım ve torunlarım bile paylaşamıyor. Torunlarım, çocuklara bir şey alınca hemen kıskanıyor.” (Katılımcı 2).

8.7. Koruyucu Aile Olmanın Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Araştırmaya katılan kişiler koruyucu aile olmanın avantajlarını ve olumlu yönlerini çocuk açısından ve aile açısından olmak üzere değerlendirmektedirler. Elde edilen bulgulara göre; koruyucu aile hizmet modeli ile anne ve baba olmanın hazzını yaşamakta ve ruhsal açıdan tatmin olmakta, aileleri ve aile içi ilişkileri daha da güçlenmekte, planlı programlı yaşama alışkanlığı kazanmakta, koruyucu aile olma vasıtasıyla kendilerini ve ailelerini ayrıcalıklı hissetmekte, sosyal hayatta saygınlık ve statü kazanmaktadır:

“Avantajları, maneviyat olarak çok iyi. Evimde huzurum oluyor. Ben çocuklarımı kaybettikten sonra bunalıma girmiştım. Şimdi sıkıntım yok. Sağlığım yerinde. Bana çok iyi geliyor. (Katılımcı 1).

Koruyucu aile olmanın avantajlarını çocuk açısından değerlendiren aileler de olmuştur. Buna göre; koruyucu aile modeli ile çocuklar aile sıcaklığına, ebeveyn ilgisine, sevgisine ve bakımına, aile ortamında büyüme olanağına kavuşmaktadır.

“Biz ailecek çok sorun yaşamadık. Çocuğumuz biraz yaramaz o bazen sorun olabiliyor ama sabırla üstesinden gelmeye çalışıyoruz. Bunları göze alarak aldık zaten. Olumlu olarak da çocuk yetiştirme konusunda daha bilinçli olmamızı sağladı diyebilirim.” (Katılımcı 3).

“Yeniden çocuk yetiştirmeyi öğrendik. Şimdilik yeni olduğumuz için bir dezavantajlı durum görmedik.” (Katılımcı 4).

“Olumlu yönleri, ibadetlerini yapmaları, okulda başarılı olmaları, ev içi düzene bakmaları bizi mutlu etti. Ben şimdi çocukları tekrar yurda versem nasıl yaşayacaklarını bilirler. Tek sıkıntımız bana ve eşime bazen karşı gelmeleri bizi zor duruma sokuyor.” (Katılımcı 2).

“Durumu iyi olan, bakabileceğini düşünen aileler çocuk almayı düşünürlerse iyi olur. Çocuklar aile hayatı yaşamak istiyor. Kurumdan alıp ev ortamında bir çocuğu yetiştirmek çocuklar için daha iyi olur.” (Katılımcı 5).

“Avantajları, çocuk büyüterek, onlara bakarak bir nevi Allah rızası kazanıyoruz. Topluma bir evlat yetiştiriyoruz. Onların sorumluluğunu alıyoruz. Belki biz o çocuğu oradan almasak iyi bakılsa bile anne ve baba duygusunu tam olarak tatmadan yaşayıp gidecekti. Dezavantaj olarak da çocuklar isterse öz ailesi geri alabiliyor. Çocuğu alışıp sonra gitme korkusu var.” (Katılımcı 6).

“Sorumluluk sahibi oluyorsun. Eşimle bir yere gideceğimizde çocuğumuzun da fikrini alıyoruz. Bu bizi daha anlayışlı bir aile olmamızı sağladı. Çocuğun öğretmenleri okuldan çağırdığında koruyucu aile olduğumuzu biliyorlar. Bu bizi gururlandırıyor. Olumsuz olarak da çocuk bize sormadan bir şey yapması, onun her davranışına karışmak onu rahatsız edebiliyor.” (Katılımcı 6).

Koruyucu aile olmanın manevi avantajlarının yanı sıra maddi bakımdan da avantajları bulunmaktadır. Avantajların yanı sıra olumsuz yansımaları da bulunmaktadır. Bu durum katılımcılar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Avantaj olarak, sigorta imkânı var. Ama parası çok fazla değil. Sadece çocuğun masraflarına yetiyor. Dezavantaj olarak da çocukları sonradan kendi aileleri isteyebiliyorlar. Çocuk bizim yanıımızdan ayrılma ihtimali var.” (Katılımcı 3).

“Olumsuz bir durum yaşanmadı. Olumlu olarak aile bütçesine bir katkısı oldu. Bir de çocuğu alıp ve getirirken ‘oh be benim de annem babam olacak’ dedi. Biz çok mutlu olduk. İyi ki almışım dedim. Çocukla ilgilendiğimiz için eşimle daha az tartışıyoruz.” (Katılımcı 5).

“Çalışmayan bir kadın olarak elinde paran oluyor. Dezavantajları da bir yere gidecek olunca çocuk engel olabiliyor. Özellikle pandemi döneminde çocukların sokağa çıkma yasağı olunca onu yanıımızda götürememek beni biraz zor duruma sokmuştu. Çocuğu götüremeyeceğim bir durum olunca akrabalarım idare etti.” (Katılımcı 7).

“Dezavantajları çocuk eve geç gelince sıkıntıya giriyorum. Meraklanıyorum. Çocuğu da çok fazla sıkmak istemiyorum.” (Katılımcı 1).

“Olumsuz olarak eşim daha önceden evlenmişti. 3 çocuğu vardı. Benimle evlendikten sonra 2 çocuğumuz oldu. Dediğim gibi onları kaybettik. Biz kurumdan çocuk alınca eşimin babası elin çocuğuna nasıl bakacaksın diye çok tepki verdi. O aralar eşimle aramızda soğukluk olmuştu. Ama ben bir kadın olarak, anne olarak kimseyi dinlemedim. Çocukların sonuçta bir yuvaya ihtiyacı var. Aslında bizim onlara ihtiyacımız var. Çocuklar bizimle yaşamaya başlayınca ben mutlu oldum. Olumlu katkısı bunlar oldu. Bir de büyük çocuk ergenlik çağında. Biraz o beni üzüyor.” (Katılımcı 1).

“Dezavantajları, çocukların istemediğim bazı huyları var. O durum beni çok üzüyor. Odanızı toplayın dediğim halde bana kızıyorlar. Kavg ediyorlar. Bana ve eşime zaman zaman çok kırıcı, saygısız olabiliyorlar. Böyle durumlarda bazen onları kuruma geri bırakmayı düşünüyorum. Ameliyat olduğumda çocukları geçici olarak sevgi evine bıraktım. Bizim değerimizi anlamışlardı. Avantajları olarak da huzurluyum. Ruhen rahatlıyorum. 10 yıldır baktım, büyüttüm, yetiştirdim. Dini kuralları öğrettim. Dışarda asla saygısız çocuk değiller. Çok güzel konuşurlar. Hem ergenlik dönemleri, hem pandemiden dolayı sıkıldıklarından zaman zaman çıkışmaları oluyor.” (Katılımcı 2).

“Kuruma verilen çocuklar biraz sorunlu oluyor. Anne ve baba özlemini sizinle gidermeye çalışıyorlar. Çocukların çoğu psikolojik ilaç kullanıyor. Onların üstesinden gelmeye çalışıyoruz. Avantaj olarak kendimizi daha fazla sorumluluk sahibi hissediyoruz. İyi bir şey yaptığımızın farkında olmak bizi huzurlu hissettiriyor.” (Katılımcı 5).

“Ben biraz disiplinliyimdir. Çocuğun biraz fazla üstüne gidiyorsun dediler. Ben de siz değil, ben bakıyorum dedim. Sonra iyi ki de almışsın dediler. Genelde koruyucu ailelere verilen çocuklar psikolojik ilaç kullanıyor. Benim çocuğum kullanmıyor. O bana biraz avantaj oldu. Daha sorumluluk sahibi olmayı öğrendik. Sabırlı olmayı öğrendik.” (Katılımcı 7).

Yapılan görüşmelere göre, çocukların topluma kazandırılması, onlara anne-baba ilgisi verilmesi, aile ortamında yetişme imkânı vererek maneviyat olarak iyi hissedilmesi, ailelere maddi desteğin sağlanması, koruyucu aile olmanın avantajları arasındadır. Çocuğun biyolojik aile tarafından geri alınabileceği durumu, çocuklardan istenilmeyen davranış göstermeleri durumunda ailenin zor durumda kalması, çocuğa bakmakla yükümlü olduğu için sosyal aktivitelerin kısıtlanması koruyucu aile olmanın dezavantajları olarak görülebilir.

8.8. Koruyucu Aile Olmak İsteyenlere Sunulan Öneriler

Araştırmaya katılan kişilerin çoğunluğu koruyucu aile hizmet modelini benimsemişlerdir ve uygulamadan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu hizmet modeli ile ilgili olumlu düşüncelere ve tecrübelerine sahiptirler. Çevrelerindeki çocuksuz ya da çocuklu ailelerle bu deneyimlerini paylaşmaya açık ve istekli görünmekle birlikte diğer ailelerle görüşmelerinde onları cesaretlendirdiklerini, bu hizmeti tavsiye ettiklerini ve diğer ailelere rol model olduklarını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

“Koruyucu aile olsunlar, tereddüte kapılmasınlar. O çocuklara kapılarını açsınlar. Korkmasınlar, o sorumluluğu alsınlar. Çünkü bunlar toplumun yararına olan şeyler. Çevremde karşılaştığım kişilere hep koruyucu aile olun diyorum.” (Katılımcı 1).

“Koruyucu aile olmak isteyenlere olun diyorum. Yaşamlarının olumlu olarak değişebileceğini söylüyorum hep. Ben keşke daha önceden alsaydım diyorum. Herkes evde boş durmaktansa bir çocuğu ev ortamında yetiştirebilirler. Çocuğun anne, baba diyebilmesi güzel bir şey. Manevi olarak çok büyük bir şey. Ama çocuğun her problemini görürsen yapamazsın. Aslında çok zor bir görev. Biz bu sorumluluğu taşıyoruz.

Çevremdekiler ‘aa biz de koruyucu aile olmak istiyoruz’ deyip Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’ne gittiler ama onlara vermediler. Müdürlükten beni aradılar. ‘Sen neden herkesi gönderiyorsun’ dediler. Yani dışarıdan bakınca basit görünüyor. O yüzden oluşabilecek sorunları da herkese söyledim. Müdürlükten gelip her şeye bakıyorlar. Benim annemin evine bile bakmaya geldiler. Ama yine de özellikle çocuklarını evlendirilenlere tavsiye ediyorum. Evde bir neşe kaynağı olur diyorum.” (Katılımcı 3).

“Ben imkânı olan her aileye tavsiye ederim. Alsınlar.” (Katılımcı 4).

“Durumu iyi olan, bakabileceğini düşünen aileler çocuk almayı düşünürlerse iyi olur. Çocuklar aile hayatı yaşamak istiyor. Kurumdan alıp ev ortamında bir çocuğu yetiştirmek çocuklar için daha iyi olur.” (Katılımcı 5).

Araştırmaya katılan kişilerden bazıları bir çocuğa imkânlar doğrultusunda bakılabilmesi için tek çocuk almalarını, belirli kurallar çerçevesinde bakımının yapılmasını ve ilk etapta çocuk ile ilişkilerinin sağlam bir temele oturtulursa almalarını önermişlerdir:

“Önerim, birden fazla çocuk almamaları olur. Psikolojik, fiziksel olarak zorlanırlar. Maddi, manevi her açıdan yetiştirmek için tek çocuk alsınlar.” (Katılımcı 2).

“Çocuğa ilk başta disiplinli olsunlar. Sevgi gösterirken de çok fazla şımartmasınlar. Sanki öz aileleri gibi davransınlar.” (Katılımcı 6).

“Sabırlıhırsa alsınlar. Ben mesela her çocuğu sevemem, ısınamam. İlk etapta çocuğa ısınmaları, sevmeleri lazım. Çocukların öz aileleri olduğunu unutmamasınlar. Onlar biraz problemlili olabiliyor. Bunları göz önüne alsınlar.” (Katılımcı 7).

8.9. Koruyucu Ailenin Öz Ailesi ile İlgili Özellikleri

Koruyucu ailelerin, çocuğun bakımını sağlayacak ve onun biyolojik ailesiyle olan ilişkilerini geliştirme yeteneğine sahip aileler olması önerilmektedir. Çocuklara verilen değerler doğrultusunda çoğu koruyucu aile çocukla kalıcı ilişkiler kurmak istemektedir. Koruyucu aileler, çocukla ilişkisinin ‘tıpkı bir aile gibi’ olmasını istemekte ve bu ilişkinin çocuğun öz ailesi tarafından geri alınarak bitebileceği duygusu onları rahatsız edebilmektedir. Bu yüzden çocuğun öz ailesi ile ilgili ilişkilere direnç gösterebilmektedir.

Koruyucu ailelerin çocukların biyolojik aileleri hakkındaki fikirlerinin çocukların aile aidiyetine doğrudan bir etkisi bulunmadığı söylenebilir. Fakat biyolojik aile ile ilgili olumsuz ifadelerin çocuğa aktarılması çocuğun biyolojik ailesi ile ilgili gerçek düşüncelerini gizlemelerine veya iki aile arasında bocalamalarına sebep olabilmektedir. Çocuk, koruyucu aile ile ilgili aidiyet bağı kursa bile koruyucu ailelerin biyolojik aile hakkındaki olumsuz davranışları ve ifadeleri çocukta kine, güvensizliğe ve koruyucu aile bağında problemlere sebep olabilmektedir.

Araştırmaya katılanların çoğunun çocukların biyolojik ailesi ile ilgili olumsuz ifadeler kullandıkları görülmektedir. Fakat bu olumsuz ifadelerin biyolojik ailelerin çocukları ile görüşmek istemediklerinden dolayı olduğu belirtilmiştir:

“Biyolojik aile hayatta ama hiç görüşmüyorlar. Öz ailesi hiç aramıyor. Büyük çocuğun babası, annesine çocuklara sürekli şiddet uyguluyormuş. Çevredekiler şikâyet etmiş. Kurum çocuğu almak için vali ile eve gitmiş. Çocukları o ailenin elinden kurtarmak istemişler. Çocuklarımla aileleri ile ilişkisi olmaması bir yöne iyi. Böyle bir aileden ne beklenir ki.” (Katılımcı 1).

“Aile hayatta ama çocuklar görüşemiyor. Çünkü aile istemiyor. Çocuklarla ilişkileri hiç yok. İsteseler çocukları görüştürürüm ama hiç talep etmiyorlar. Bu çocukları yurda

verdikten sonra 3 çocukları daha olmuş. Hani bakamayacak durumları olduğunun farkındalar. Neden o çocukların günahına giriyorlar. Düşüncesiz, sorumsuz olduklarını düşünüyorum. Çocuk doğurmak büyütme onlar için bir anlam ifade etmiyor sanırım. Sevgi, düşünce içlerinde yok.” (Katılımcı 2).

“İlk zamanlar öz ailesinin yanına gitmek istemiyordum, görüşmek istemiyordum diyordu. Onu yurda bıraktıkları için içinde onlara karşı öfke duyuyordu. Zamanla alıştı. Öz ailesi aslen Yalvaç’lı. Yalvaç’ın bir köyünden. Zaten öz annesi ile görüşmüyor. Sadece babası ile görüşüyor. Önceden davranışlarında bir değişme oluyordu. Biz bunlara göz önüne alarak hemen Sosyal Hizmet Müdürlüğü’ne bildiriyordum. Daha sonra öz babası bir hafta yanına alınca çocuktan hemen bıktı. Hemen alın demeye başladı. Çocuk da bizim yanımıza gelince, orayı görünce bizi daha çok sevmeye başladı. Çocuk, ilk başta öz ailesinin yaptığı kötülükleri anlatıyordu. Biz o psikolojisini atlatmak için çok uğraştık. Çok şükür o durumları atlattık. Ara ara görüşmeler değil de, gününbirlik görüşmeler de hiç iyi olmuyor. Biz çocuğu ailesine yatılı olarak verdik. Onlar hiç bakamadılar. Gününbirlik görüşünce çocuğu gezdiriyorlar, yediriyorlar, içiriyorlar, bakması kolay zannediyorlardı. Yatılı verince bakamadılar. Biz Isparta’ya gidemiyorduk. Çocukta hep yurda geri bırakma korkusu olurdu. Öz ailesine götürme korkusu olurdu. O korkuları yendik artık.” (Katılımcı 3).

“Ben çocuğu kurumdan yeni aldığım için öz annesi ile hiç yüz yüze görüşmedim. Öz babasını da tanımıyorum. Çocuğumdan da onlarla samimi bir ilişkisi yok. Sonradan tanımaya başladı.” (Katılımcı 4).

“Çocuğumuzun anneannesi var. Onunla görüşüyor. Anne ve baba nikahlı değillermiş. Gayri meşru çocuk olmuş. Akrabaları ile de çok samimi değiliz. Çocuğu doktora götürmüştüm. Doktor bizim çocuğu tanıdı. Bu çocuğu ne zaman aldınız. Çocuğun ailesi iyi değil, beni mahkemeye verdiler dedi. Onlarla çok görüşmeyin dedi. İlk aldığım çocuğumun ailesi Burdurluydu. Öz ailesi ile sık sık görüşüyordu. En fazla 10 dakika görüşüyordu. Sonra bana hemen gidelim baba diyordu. Öz ailesine kin besliyordu.” (Katılımcı 5).

“Çocuğun biyolojik ailesi hayatta. Annesi ve babası ayrılmış. Annesi ile görüşüyordu. Aile çok fazla görüşmek istemiyor. Baba cezaevinde zaten. Annesi ile görüştükten sonra bize karşı davranışı değişmiyor. Bizim yanımızdan gitmek istemiyor. Biz kuruma geri veririz diye annesi ile az görüşmek istiyor. Biz de görüşebilirsin bizim için sıkıntı yok diyoruz. Çok olumlu yönde bir ilişkileri yok. Çocuk büyüdükçe anne ve babasından konuşulmasını bile pek istemiyordu. Bana bakamamışlar bırakmışlar diye düşünüp çok fazla sevmiyordu onları.” (Katılımcı 6).

“Her 10-15 güne görüntülü konuşuyorlardı. Aile, her dakika aramaya başlayınca kuruma söyledim. Kurum artık daha sık aramalarına izin vermiyor. Bana karşı tutumlarında değişiklik olmuyor. Biz çocuğu aldığımızdan beri yüz yüze görüşmediler. Çocuk kendisi istemedi. Görüşmek istemiyor. Onu yurda verdikleri için onlara kızıyor. Biyolojik ailede annesi ölmüş, babası da özürlü. Bir de babaanne, dede, halalar var. Çocuklara bakamamışlar. Yani durumları da kötü değilmiş. İnsan nasıl bakamaz diye düşündüm. Demek ki sevgi bağları yokmuş ailenin.” (Katılımcı 7).

Biyolojik ailesi ile görüşen çocukların koruyucu ailelerin karşı davranış ve tutumlarında değişiklik olmasının sebebi biyolojik ailelerin, çocuğa koruyucu aileler ilgili olumsuz görüşler ifade ettiklerinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Biyolojik aile ile ilgili yapılan görüşmeler sonrası çocukların koruyucu ailelere karşı olumsuz duygular beslememelerin nedeni, koruyucu ailelerin, öz aile ilgili olumsuz duygu ve düşüncelerini çocuğa aktarmamalarıdır.

8.10. Koruyucu Ailelerin Baş etme Yeterlilik ve İletişim Becerileri

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukla daha önceden biyolojik ailelerin yanında ve sosyal yaşamlarında travmalar geçirmiş, sağlıklı büyütülmemiş, ilgi ve sevgi eksikliği yaşamış, olumsuz şartlar altında barınmış, ihmal ve istismara maruz kalmış olabilirler. Bu yüzden koruyucu ailelerin bilinçli olmaları gerekir. Koruyucu ailelerin korunmaya muhtaç çocuğun olumlu koşullar altında bakımının sağlanması hususunda yeterli olmaları, baş etme becerilerin olması, kişisel gelişimlerini tamamlamış olmaları gerekir. Baş etme becerisi, davranışsal ve bilişsel açıdan yeterli olan kişilerin çocukları ile kurdukları iletişim çözüm odaklı olmaktadır. Bu da çocukların duygu ve davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir. Katılımcılara koruyucu aile olmadan önce endişelerinin olup olmadığı ve endişelenen sorunlarla karşılaşp karşılaşmadıkları sorulmuştur. Bazı aileler endişelendiği konular olduğunu, bazı aileler ise hiçbir konuda endişe duymadıklarını, sorunlarla baş edebileceklerine inandıklarını ifade etmişlerdir.

“Vardı. Bazı kötü alışkanlıkları olur diye korkuyordum. Koruyucu ailesi olduğum kızımın birinin kötü bir alışkanlığı vardı. Şimdi biraz geçti. Çocuklar çok hareketliydi. Kendilerine zarar vermelerinden korkuyordum.” (Katılımcı 2).

“Çocuk bize alışmaz diye endişelerimiz vardı. Çocuğa yetmeyiz, bakımı zor olur diye korkularımız vardı. Endişelendiğimiz gibi olmadı. Çocuk hemen alıştı. Çünkü onlar da anne ve baba sevgisi istiyor. Sevgi, saygı, ilgi gösterince zaten yabancılık çekmiyorlar.” (Katılımcı 6).

“Endişelerimiz yoktu ama ilk çocuk bizi hiç dinlemiyordu. O bizi olmayan endişelere soktu.” (Katılımcı 5).

“Hiçbir endişem yoktu. Hemen almak istedim. Hallederim diye düşündüm.” (Katılımcı 1).

“Çok fazla bir endişem yoktu. Erkek çocuk çıkınca endişem olmadı. Kendi çocuklarım da erkek olduğu için erkek çocuk büyütmeyi bildiğimden endişelenmeden büyütebilirim dedim.” (Katılımcı 3).

Verilen ifadelere göre, koruyucu ailelerin endişelendiği durumlar, çocuğun bakımını yeterli düzeyde sağlayıp sağlayamadığı, güvenli bir şekilde büyütememe korkularıdır denilebilir.

Anne ve babanın davranışları çocuklara rol model olmaktadır. Çocuklar, ebeveynlerinde gördükleri tutumlara benzer davranışlar edinirler. Ebeveynlerin, çocuk yetiştirirken tutarlı davranışlar sergilemesi, çocuğun yaptığı hataları onu örselemeden olumlu davranışa dönüştürmesi gerekir. Anne ve babanın sabırlı, hoşgörülü ve anlayışlı ve problem çözme becerisinin gelişmiş olması gerekir. Korunmaya muhtaç çocukların olumsuz davranışı noktasında baş etme, iletişim ve yeterli olma becerileri yüksek olmalıdır. Bundan hareketle katılımcılara, koruyucu ailesi oldukları çocukta değiştirmek istedikleri davranışın olup olmadığı, çocuğa en çok hangi konularda kızıldığı ve bir problem yaşandığında nasıl tepki/ceza verdikleri ve çocuğun davranışını düzeltip düzeltmediği sorusu yöneltilmiştir.

“Büyük çocuğun biraz gizli saklı işleri oluyor. Öz ailesinden kalma bir alışkanlık. Mesela geceleri gizlice yemek yer. Ama beni çok rahatsız etmiyor. Çocuğum ilk geldiğinde sofraya oturamazdı, korkardı. Televizyon izlerken koltuğun arkasına saklanırdı. Çok şiddet görmüş. Elleri titrerdi. Onu anlamaya çalışıyorum. Çok büyük tepki vermiyorum. Çocuğum sonradan davranışlarını düzeltiyor. Zaten uyumlu bir çocuk. Bunların birlikte üstesinden geldik.” (Katılımcı 1).

“Yalan söylediklerinde kızıyorum. Çok istedikleri bir şey varsa almıyorum. Caydırıcı olmaya çalışıyorum. Mesela dışarı çıkmalarını yasaklıyorum. Ben öyle yapınca o gün için davranışlarını değiştiriyorlar. Sonra aynı davranışı yapmaya devam ediyorlar.” (Katılımcı 2).

“En çok yaramazlık yapıyor. Tableti kırıncı çok kızmıştım. Çok tepki vermem ama bazen küsme, konuşmama tepkisi veriyorum. Küsünce davranışlarını değiştiriyor ama ben de eskisi gibi davranınca yine aynı oluyor.” (Katılımcı 3).

“Çok fazla konuşuyor. Aşırı derecede. Onu değiştirmek isterdim. Gerçi bu yaştaki çocuklarda her şeyi öğrenme merakı, sürekli soru sorma durumu oluyor. Çok fazla kızmıyorum. Biraz inatçı bir çocuk. Her dediği olmasını istiyor. Çocuğumu 2 yaşındayken başka bir koruyucu aile almış. Orda öyle alıştığı için öyle olabilir diye düşünüyorum. İnat ettiği durumlarda odana git diye ceza veriyorum. Mesela on gün telefonla oynamasını yasaklıyorum. Bu davranışları bizi dinleyip düzeltiyor.” (Katılımcı 4).

“Bir kere cebimden benden habersiz para almıştı. Sen mi aldın dedim. Hayır dedi. Hâlbuki onun aldığını biliyordum. Mesele para değildi. Sadece yaptığı davranışı düzeltmek istedim. Yaptığı yanlış bana söyleyecek mi diye ısrarla sordum. Çocuğum bir ara burada sabıkalı kişiler vardı onlarla görüşüyordu. Onların elinden kurtardım. İlk başta bana karşı geliyordu. Sonradan beni dinlemeye, anlamaya başladı. Ona verdiğim tepki, seni kuruma tekrar gönderirim demek oldu.” (Katılımcı 5).

“Bizden izinsiz bir şeyler yaptığında kızıyoruz. Çünkü bu çocuk bize verilen bir emanet olduğu için başına bir şey gelir diye korkuyoruz. İzinsiz dışarı çıktığında gezmeye götürmem diye ceza veriyorum. Bize arada dinliyor.” (Katılımcı 6).

“Yalan söylemesine kızıyorum. Yalan konuşunca tablet oynamasını, telefonla oynamasını yasaklıyorum. O şekilde ceza veriyorum. Sonra özür dilerim diyor ama üç beş gün sonra unutup yine yapıyor.” (Katılımcı 7).

Verilen cevaplar incelendiğinde, çocukların yalan söylemesi, hırsızlık yapması, izinsiz davranışlar sergilemesi gibi durumlarda koruyucu aileler problem yaşamaktadırlar. Çocuğun sosyal ortamlardan uzak tutulması, teknolojik cihazlarla oynamasının yasaklanması gibi durumlarda çocukların olumsuz davranışları geçici süreliğine yapılmadığı söylenebilir.

Koruyucu ailelerin çocuklar için ruhsal ve toplumsal açıdan ‘tıpkı bir aile gibi’ olabilmeleri için çocuk ile ilişkilerinin olumlu olması, çocuğun istek ve ihtiyaçlarını ifade edebilmesi de önemli bir faktördür. Koruyucu aile içinde kendini örselenmemiş hisseden çocuk ve aile arasında sağlıklı bir ilişki sağlanır. Katılımcılara koruyucu ailesi oldukları çocuğun isteklerini rahatça ifade edip etmedikleri sorulmuştur.

“İlk başlarda çekinirdi, korkardı. Çünkü ben oğlum için üçüncü koruyucu aileyim. Şimdi isteklerini fazlasıyla ifade edebiliyor. Zor alıştı bize ama alıştı.” (Katılımcı 1).

“Çok rahat ve net ifade ediyor. Mesela marketten almak istediği şeyleri, yemek istediği şeyleri hemen söyler.” (Katılımcı 4).

“Evet ediyor. Bunu alın, şunu alın diyor. Geçen gün tablet istedi tablet aldık.” (Katılımcı 5).

“İsteklerini rahatça söylüyor. O güveni verdik. Yemek istediği şeyi, ihtiyacı konusunda her şeyi söylüyor.” (Katılımcı 7).

Verilen ifadelerle göre, çocukların koruyucu ailesinin yanında güvenli, fikirlerini açık bir şekilde ifade ettiği söylenebilir. Çocuğun duygu ve düşüncelerini rahatça ifade edebilmesi aile içinde bir birey olarak görölmesindendir.

8.11. Koruyucu Aile Modelinin Aile Üzerindeki Etkisi

Koruyucu aile hizmeti, çocuğun gelişiminin olumlu ilerlemesi, kendisini ifade etme yeteneğini geliştirmesi, bireyselleşme sürecini tamamlayarak benlik saygısı yüksek bir birey olmasını sağlama açısından önemi büyüktür. Sürecin etkin ve verimli sürdürölmesiyle çocuğa maddi ve manevi ihtiyaçlarının giderilmesi gibi önemli kazanımlar sağladığı gibi koruyucu aileye de katkı sağlar.

Katılımcılara çocuk, koruyucu ailesi olduğu eve yerleştikten sonra hayatlarında ne gibi değişiklikler olduğu sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular şe şekilde ifade edilmiştir:

“Yaşantımız, programımız onlara göre oldu. Gidişlerimiz, gelişlerimiz, sosyal aktivitelerimizi onlara göre ayarladık.” (Katılımcı 1).

“Sosyal hayatım bitti. Kendi çocuklarımla evlerine gidip kalamaz oldum. Yalnız gidince aklım çocuklarda kalıyor. Bütün hayatımı çocuklara endeksledim. Nereye gidersem gideyim akşam evdeyim. 3 çocukla bir evde kiracı oldum. Bizi hep çıkardılar. Çocuklar yaramazlık yapınca hemen şikayet ettiler. Bu ev bizim altıncı evimiz. O sıkıntıları yaşadık.” (Katılımcı 2).

“Evimizde ses oldu. Biz yapacağımız planları ona göre ayarladık. Yalnızlıktan kurtulduk.” (Katılımcı 4).

“Her yere çocuğumla gitmek istedim. Mesela pazara gidiyoruz. Çocukla berbere gidiyoruz. Gezmeye gidiyoruz. O bize arkadaş oluyor. Biz ona aile oluyoruz. Evde akşamları bir ses, neşe oluyor. Eşim çocuğun sevdiği yemekler yapıyor. Çocuk mutlu olunca biz de mutlu oluyoruz.” (Katılımcı 6).

Yapılan görüşmelere göre, çocuğun koruyucu aileye katılımı ile aile içi etkinlikler, planlar ve programlar çocuğa göre düzenlendiği görölmektedir. Bunun yanı sıra, yalnızlıktan kurtulma gibi sebepler koruyucu aile modelinin aile üzerindeki etkileri arasındadır.

Aileye sonradan katılan bir çocuk, ailede yeniliğe ve ilişkilerde değişikliğe neden olmaktadır. Ebeveynlerin; eş olarak birbirlerinden, aile yaşamından, yakın çevreden ve toplumdan beklentileri farklılaşmaktadır. Koruma altına alınan çocuk ve alenin diğer üyeleri arasında uyum problemleri de yaşanabilmektedir. Koruyucu aile olduktan sonra aile üyeleri ve çocuk arasında uyum problemleri yaşanıp yaşanmadığı katılımcılar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Çocuklar evli olunca problem yaşamadık. Evli olmayan çocuk da istememezlik yapmadı. Sevdı. İkinci çocuğu alırken de ilk aldığım çocuğuma danıştım. O da çok istedi.” (Katılımcı 1).

“Uyumsuzluk yaşanmadı. Öz çocuklarımla çok çabuk kaynaştılar. Zaten onlar da istiyordu.” (Katılımcı 3).

“Uyumsuzluk olmadı. Çocuğum, kızıma hemen abla, oğluma hemen abi demeye başladı. Kızım 23 yaşında o zaten çocuk almanızı çok istiyordu. Koruma altına aldığım çocuk bizim aileye hemen alıştı. Çabuk benimsedi.” (Katılımcı 4).

“Hayır, bir problem yaşanmadı. Benim çocuklarımla bizden biriymiş gibi davrandılar. Çocuğum da onları öz abisi gibi gördü.” (Katılımcı 6).

“Öz çocuklarım evli oldukları için bizimle yaşamıyor. Uyum problemi yaşamadılar. Aldığım çocuk ile torunum da çok iyi anlaşıyor.” (Katılımcı 7).

Verilen ifadelere göre, biyolojik çocukları evli olan ve olmayan aileler ile koruma altına alınan çocuk ile aralarında herhangi bir problem yaşanmadığı, koruma altına alınan çocuğun aile içinde benimsendiği belirtilmiştir. Katılımcılardan bazıları koruma altına çocuk ile aile bireyleri arasında uyum problemi yaşandığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Evet yaşadım. Öz çocuklar ve aldığım çocuklar arasında bir anlaşmazlık oldu. Aralarında kıskançlık durumları oldu. Anlaşamadılar.” (Katılımcı 2).

“İlk dönemlerde yaşadık. Çocuk biraz yabancılık çekti. Sonradan birbirimize alıştık.” (Katılımcı 5).

Verilen ifadelere göre, koruyucu ailelerin öz çocukları ve koruma altına aldıkları çocuklarla ilgili yaşadıkları uyumsuzluk sebepleri anne veya babayı paylaşamama duygusundan ve koruma altına alınan çocuğun aileye ilk katıldığı anda yabancılık çekmesi, alışamama nedenleri etkili olmuştur.

8.12. Koruyucu Ailenin Çocuk Seçiminde Kriterleri

Koruyucu ailenin amaçları herhangi bir edenle ailesi ile birlikte yaşayamayan çocuklara, kısa ve uzun süreli bakım ve koruma sağlanmasıdır. Bu aileler, çocuğun anne ve babası yerine ana babalık rolünü üstlenirler. Fakat çocuğun bu süreçte ana ve babası ile kişisel ilişkisi de kesilmez. Koruyucu aile olmak isteyenlerin çocuk seçiminde bir takım kriterleri bulunmaktadır. Yapılan görüşmelerde katılımcılara koruyucu aile olmak istediklerinde koruma altına almak istedikleri çocuklara ilgili herhangi bir kriterinin olup olmadığı, çocuğun yaşı ve cinsiyetinin önemli olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Verilen ifadeler şu şekilde belirtilmiştir:

“Çocukların yaşının küçük olması benim için önemliydi. Bizim verdiğimiz terbiye ile büyümesini istedik. Kendim eğitmek istedim. Çocukların biyolojik ailesinin durumu da önemliydi benim için.” (Katılımcı 2).

“Küçük çocuk istedim. 4 ile 6 yaş olsun istedim. Zaten daha küçük çocukları bize vermiyorlar. Onları kurum evlatlık olarak veriyor. Bir de iki oğlum olunca kız çocuğu almak istemiştım. Kız evlat duygusu da tadalım dedik ama erkek çocuk verdiler.” (Katılımcı 3).

“3- 6 yaş arası bir kız çocuğu istemiştım. Erkek çocuk çıktı.” (Katılımcı 4).

“Biraz yaşı büyük olan bir çocuk istedik. 2-3 yaşlarında olursa o büyüene kadar biz iyice yaşlanırsız diye düşündük. Bir de erkek çocuk büyüttüğümüz için kız çocuk istedik. Kız çocuk büyütme nasıl olur onu da öğrenelim diye istedik. Öz ailesi çok sorunlu olmasın istedik. Ama kurumdan diyorlar zaten bu çocukların ailesi sorunlu olmasa bu çocuklar buraya bırakılmaz diyorlar.” (Katılımcı 6).

“Daha çok küçük çocuk olsun istedim. 3-5 yaşında olsun istedim. 5 yaşında çocuk verdiler. Küçük olmasını kendim eğitirim diye istedik. Kız çocuk olmasını istemiştım. Kız çocuğuna nasıl bakılacağını, büyütüleceğini bildiğim için. Ama erkek çocuk verdiler.” (Katılımcı 7).

Koruyucu ailelerin yaş grubu olarak 3-6 yaş arası çocukları tercih ettiği görülmektedir. Bu kriterin olmasının temel nedeni, küçük yaşta çocuk alarak hem uyum probleminin yaşanmasını engellemek hem de çocuklara istedikleri gibi bir eğitim vermek olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda erkek çocuğa sahip olan ailelerin erkek çocuk almak istemelerin nedeni, kız çocuğa sahip olan ailelerin de kız çocuk istemelerinin nedeni

cinsiyete dayalı çocuk yetiştirme bilgisine sahip olduğundandır. Erkek çocuğa sahip olan ailelerin kız çocuk istemesinin nedeni de kız evlat yetiştirme duygusunu tatmak istemeleri olduğudur. Fakat yapılan görüşmelere göre genellikle koruyucu ailelere erkek çocuk verildiği gözlemlenmiştir. Koruyucu ailelerin koruma altına almak istedikleri çocukla ilgili bir diğer kriter çocukların biyolojik ailesinin durumudur. Çocuk ile biyolojik ailenin ilişkisinin devam etmesi, çocuğun biyolojik aileye geri dönmek istemesi, biyolojik ailenin çocuğu olumsuz yönde etkilemesi gibi nedenlerden dolayı bu kriterin düşünüldüğü söylenebilir. Aynı zamanda bir ailenin öz engelli çocuğunu kaybettiği için engelli bir çocuk almak istemesi de şu şekilde ifade edilmiştir:

“Benim çocuklarım vefat etmişti. Çocukları da çok severim. Ölen çocuklarım engelliydi. Biz ilk çocukta erkek olsun istedik. Çünkü eşimin oğlu o zamanlar evli değildi. O yüzden erkek çocukla daha çabuk kaynaşır diye düşündük. İkinci çocukta özellikle engelli olsun istedik. Ben sahiplenmezsem, başkaları sahiplenmezse kim sahiplenecekti. Onların daha çok bakıma ihtiyacı olduğunu bildiğimizden böyle istedik.” (Katılımcı 1).

Buna göre koruyucu aile hizmetinin dolaylı olarak evlatlık hizmeti gibi görüldüğünü göstermektedir.

8.13. Koruyucu Ailelerin Kamu Kurum ve Kuruluşlarla Yaşadığı Problemler ve Çözüm Önerileri

Koruyucu aile tarafından bakılan çocukların çeşitli kurum ve kuruluşlarda ayrıcalıklar bulunmaktadır. Bu ayrıcalıklar bazı aileler tarafından olumlu olarak karşılanırken çocuk açısından olumsuz bir durum olarak görülebilir. Katılımcılara koruyucu aile olarak kamu kurum ve kuruluşlarıyla alakalı problem yaşıyıp yaşamadıkları ve çözüm önerilerin neler olduğu sorusu yöneltilmiştir.

“Kurumlarla ilgili bir problem yaşamıyoruz. Hatta bazı yerlerde engelli çocuk alığımız için daha çok ilgi görüyoruz.” (Katılımcı 1).

“Bir problem yaşamadık. O konuda devlet çok sahip çıkıyor. Her şeyini karşılıyor.” (Katılımcı 4).

“Bir problem yaşamıyoruz. Zaten devletin çocuğu olduklarını biliyorlar. Çocuklar 18 yaşına gelince çocuklar meslek sahibi oluyor. Üniversite okumak isteyenleri okutuyorlar. O konuda memnumum.” (Katılımcı 5).

“Hiçbir problem yaşamadık. Çocuk kreşe gidiyor. Devlet ödüyor. Hastane masraflarını ödüyor. Sıkıntı yaşamadık. Sadece biraz geliri düşük.” (Katılımcı 7).

Verilen ifadelere göre, hastaneler, okullar ve diğer kurumlarla ilgili bir problem yaşanmadığı belirtilmiştir. Bazı kurumlarda problem yaşayan ailelerin görüşleri şu şekildedir:

“Hastaneler, okullar ve diğer kurumlarla ilgili bir sıkıntı yaşamıyorum ama Sosyal Hizmet Kurumu çok ilgisiz. Anneler gününde bile bir mesaj atmadılar. İki kere ameliyat oldum o ara çocukları geçici yurda bıraktım. Kurumdakiler sormadılar bile. Ben çocuklara bakıyorum, memnumum ama onlar umursamıyorlar. Çocuklar uzaktan eğitimle ders işlediği için onlara tablet almak istedim. Üçüne birden aynı anda alamadım. Kuruma yazdım. Onlar da 2 tane göndermişler. Küçük çocuğa göndermediler. O çocuk günlerce ağladı. Çok üzüldüm. Onlara belirli bir ödenek geliyor. Ben onları biliyorum ama küçük çocuğa almadılar.” (Katılımcı 2).

“Okulda koruyucu aile tarafından bakılan çocuk olduğunu bildiklerinden bazen öğretmenleri tolerans gösteriyormuş. Öğretmen tolerans gösterince diğer arkadaşlarının

tepkisine çocuğumuzun morali bozulmuştu. Çocuk ayrıcalıklı olmak istemiyor. Herkese nasılsa ona da öyle davranılsın istiyor. Ayrıcalıklı gösterilmek onu mutlu etmiyor. Aksine üzüyor. Başka bir problem yaşamadık.” (Katılımcı 6).

Buna göre çocuklara ayrıcalıklı ve farklı davranılması çocuk açısından olumsuz karşılanmaktadır. Ayrıca aileler çocuğun alındığı kurumdan gerekli ölçüde ilgi beklemektedir.

8.14. Koruyucu Aile Uygulamasının Yaygınlaştırma Metotları

Koruyucu aileliğin tanıtımında ailelerin önemli yeri bulunmaktadır. Koruyucu aile olmak isteyenlere, koruyucu aile tecrübesinin aktarılmasıyla bu hizmetin yaygınlaştırılması sağlanabilir. Katılımcılara koruyucu aile hizmeti yaygınlaştırılmalı mı ve nasıl yaygınlaştırılması gerektiği sorusu yöneltilmiştir:

“Yaygınlaştırılmalı. Çünkü arkadaş çevremde çocuk alıp da kötü duruma düşeni görmedim. Herkes birbirine önerse yaygınlaşabilir. Kurumda çalışanlar da koruyucu aile olmaya teşvik etmeli.” (Katılımcı 1).

“Yaygınlaştırılmalı. Ama aileler çok iyi araştırılmalı. Biz Sosyal Hizmetlere kurs gördüğümüz zaman ne aileler gördük. Çocukların kıyafetleri kirli, ayakkabıları büyük bir çocuk gördüm. Ben de orada anneye çocuğa biraz düzgün bakmasını söyledim. ‘Ne diyorsun sen ya kaç para veriyorlar, nasıl alayım’ dedi. O yüzden aile çok önemli. Çok iyi araştırmaları gerekiyor. Sevgi evlerinde çalışanların da araştırılmasını istiyorum. O evlerin ismi sevgi evleri ama ben öyle düşünmüyorum. Çocuklara çok sevgisiz bakmışlar. Bu duruma ben çok üzülüyorum. Şimdilerde her şeyin reklamını yapıyorlar. Biraz da koruyucu aile olmanın reklamını yapsınlar. İnsanlar bu reklamları göre göre merak edip gider kuruma sorar, bilgi alır. Oradaki çocuklarda ailelere verilir. Bakımı sağlanır.” (Katılımcı 2).

“Yaygınlaştırılmalı. Çocuklar iyi bir aileye düşerse topluma kazandırılıyor. Bazı aileler maddi açıdan çocuk istiyor. Genelde bazıları çocuk hemen devlet memuru olabiliyor diye alıyor. Bilincinde olan aileler çocuk almalı. Kurum bunları göz önüne alarak yaygınlaştırabilir.” (Katılımcı 4).

“Yaygınlaştırılmalı. Devlet aileleri bilinçlendirmeli. Televizyonlarda, telefonlarda, internetlerde saçma sapan şeyler varken bunlar üzerinde keşke daha fazla durulsa. İnsanlar çocuk almaya gitmeseler bile en azından onları ziyaret etmeye giderler.” (Katılımcı 6).

“Yaygınlaştırılmalı aslında. Mesela biz çevremizde bakıyoruz sabırlı, eğitimli aileler olunca onlara çocuk almalarını söylüyoruz. Koruyucu aile olanlar çevresindekiler her şeyi detaylı anlatsa yaygınlaşabilir.” (Katılımcı 7).

Verilen cevaplar incelendiğinde, tüm aileler koruyucu aile hizmetinin yaygınlaştırılması gerektiği fikrindedir. Bu hizmetin yaygınlaştırılması için ailelerin yakın çevrelerine koruyucu aile olabilmenin gerekliliklerini, tecrübelerini anlatmaları gerektiği, bilinçli ailelerin koruyucu aile olması gerektiği, devletin koruyucu aile uygulamasını medya ile toplumu bilgilendirmesi gerektiği ifade edilmiştir.

9. SONUÇ

Tüm toplumlarda korunmaya muhtaç çocukların bakımı en önemli problemlerden biri olmuştur. Aile kurumu, çocuğun bakımı için en ideal ortamdır. Fakat ailenin parçalanması durumunda kurum bakımı, evlatlık edindirme ve koruyucu aile uygulaması gibi bakım yöntemleri bulunmaktadır. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik olan koruyucu aile

uygulaması, öz ailesi tarafından bakılamayan ve evlatlık olarak verilmesinin mümkün olmadığı durumda öz anne ve babanın yerini alacak bir aile yanında çocuğun bakımının ve korunmasının sağlanmasıdır.

Koruyucu aile olabilmek için bir takım koşullar bulunmaktadır. Koruyucu aile olmak için başvuru yapan ailelerin koşulları sağlayıp sağlayamadığı değerlendirilir. Koruyucu aile olmak için adli sicil kaydı, fotoğraf, ailenin maddi durum bilgisi, çocuğa bakabilmek için herhangi bir fiziksel ve ruhsal rahatsızlığının olup olmadığını beyan eden sağlık raporu istenilmektedir. Bunun yanı sıra koruyucu aile olmak isteyenlerin aile içi ilişkilerinin nasıl olduğu araştırılmaktadır. Koruma altına alınacak çocuk için ev içinde gerekli koşulların olup olmadığı incelenmektedir.

Yapılan görüşmelerde koruyucu aile olmak, birey odaklı ve çocuk odaklı anlamlar taşımaktadır. Korunmaya muhtaç bir çocuğu büyütmek, topluma kazandırmak manevi açıdan önemlidir. Koruyucu aile olan ailelerde eşlerin fikirlerinin yanı sıra akraba ve yakın çevrenin de etkisi bulunmaktadır. Yapılan görüşmelerde, koruyucu aile olanların akrabaları ve yakın çevreleri tarafından olumlu karşılandığı belirtilmiştir. Olumsuz tepki verenler çocuğun bakımını üstlenemeyecekleri ve çocuğun aile çevresinde benimsenmesinden fikrine sahip olduğundan kaynaklanmaktadır Ebeveynler için çocuk, aileyi tamamlayan önemli bir unsurdur. Çocuk sahibi olmayan eşler evlat edinme veya koruyucu aile olma hizmetine başvurumaktadırlar. Yapılan görüşmelerde biyolojik çocuğa sahip olmayan aile üyesi, çocuk sahibi olma konusunda bilgilendirilmiş ve koruyucu aile olmaya yönlendirilmiştir. Biyolojik çocuğa sahip olan aileler, öz çocukları evlendikten sonra ruhsal açıdan boşluğa düşüp, çocuk yetiştirme özlemiyle koruyucu aile olmuşlardır. Koruyucu ailelere her ay düzenli olarak ücret verilmektedir. Koruyucu aile olmanın maddi gelir imkânı sağlaması nedeniyle koruyucu aile olan aileler de bulunmaktadır.

Koruyucu aile olmanın olumlu ve olumsuz yansımaları bulunmaktadır. Biyolojik çocuğa sahip olmayan aileler, anne ve baba olmanın hazzını yaşamaktadır. Ruhsal açıdan tatmin olmak, aile içi ilişkileri kuvvetlendirmek, planlı ve programlı yaşamaya başlamak, sosyal ortamlarda saygınlık ve statü kazanmak, aile sevgisine muhtaç olan çocukları aile sıcaklığı ile büyütmek, maddi gelir imkânının bulunması olumlu yönleri arasındandır. Çocuğun biyolojik ailesi tarafından geri alınabilme durumu, çocukların koruyucu aileye alışamaması uygun olmayan davranışlar sergilemesi ve bu durumda ailenin baş edememesi, ailelerin çocuğa bakmakla yükümlü oldukları için sosyal aktivitelere yeterince katılamaması koruyucu aile olmanın olumsuz yansımalarıdır. Ailelerin, çocuğun bakımını sağlayacak ve onun biyolojik ailesiyle olan ilişkilerini geliştirme yeteneğine sahip aileler olması önerilmektedir. Koruyucu aileler, çocukla ilişkisinin 'tıpkı bir aile gibi' olmasını istemekte ve bu ilişkinin çocuğun öz ailesi tarafından geri alınarak bitebileceği duygusu onları rahatsız edebilmektedir. Bu yüzden çocuğun öz ailesi ile ilgili ilişkilere direnç gösterebilmektedir. Yapılan görüşmelere göre, çoğunun çocukların biyolojik ailesi ile ilgili olumsuz ifadeler kullandıkları görülmektedir. Fakat bu olumsuz ifadelerin biyolojik ailelerin çocukları ile görüşmek istemediklerinden dolayıdır. Biyolojik ailesi ile görüşen çocukların koruyucu ailelerin karşı davranış ve tutumlarında değişiklik olmasının sebebi biyolojik ailelerin, çocuğa koruyucu aileler ilgili olumsuz görüşler ifade ettiklerinden kaynaklanmaktadır. Biyolojik aile ile ilgili yapılan görüşmeler sonrası çocukların koruyucu ailelere karşı olumsuz duygular beslememelerin nedeni, koruyucu ailelerin, öz aile ilgili olumsuz duygu ve düşüncelerini çocuğa aktarmamalarıdır.

Koruyucu ailelerin korunmaya muhtaç çocuğun olumlu koşullar altında bakımının sağlanması hususunda yeterli olmaları, baş etme becerilerin olması, kişisel gelişimlerini tamamlamış olmaları gerekir. Baş etme becerisi, davranışsal ve bilişsel açıdan yeterli olan

kişilerin çocukları ile kurdukları iletişim çözüm odaklı olmaktadır. Bu da çocukların duygu ve davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir. Yapılan görüşmelerde bazı aileler endişelendiği konular olduğunu, bazı aileler ise hiçbir konuda endişe duymadıklarını, sorunlarla baş edebileceklerine inandıkları otaya konulmuştur. Koruyucu ailelerin endişelendiği durumlar, çocuğun bakımını yeterli düzeyde sağlayıp sağlayamadığı, güvenli bir şekilde büyütememe korkularıdır denilebilir.

Anne ve babanın davranışları çocuklara rol model olmaktadır. Çocuklar, ebeveynlerinde gördükleri tutumlara benzer davranışlar edinirler. Korunmaya muhtaç çocukların olumsuz davranışı noktasında baş etme, iletişim ve yeterli olma becerileri yüksek olmalıdır. Yapılan görüşmelerde çocukların yalan söylemesi, hırsızlık yapması, izinsiz davranışlar sergilemesi gibi durumlarda koruyucu aileler problem yaşamaktadırlar. Çocuğun sosyal ortamlardan uzak tutulması, teknolojik cihazlarla oynamasının yasaklanması gibi durumlarda çocukların olumsuz davranışları geçici süreliğine yapılmadığı söylenebilir. Koruyucu ailelerin çocuklar için ruhsal ve toplumsal açıdan 'tıpkı bir aile gibi' olabilmeleri için çocuk ile ilişkilerinin olumlu olması, çocuğun istek ve ihtiyaçlarını ifade edebilmesi de önemli bir faktördür. Koruyucu aile içinde kendini örselenmemiş hisseden çocuk ve aile arasında sağlıklı bir ilişki sağlanır. Yapılan çalışmada çocukların koruyucu ailesinin yanında güvenli, fikirlerini açık bir şekilde ifade ettiği söylenebilir. Çocuğun duygu ve düşüncelerini rahatça ifade edebilmesi aile içinde bir birey olarak görülmesindendir.

Koruyucu aile hizmeti, çocuğun gelişiminin olumlu ilerlemesi, kendisini ifade etme yeteneğini geliştirmesi, bireyselleşme sürecini tamamlayarak benlik saygısı yüksek bir birey olmasını sağlama açısından önemi büyüktür. Sürecin etkin ve verimli sürdürülmesiyle çocuğa maddi ve manevi ihtiyaçlarının giderilmesi gibi önemli kazanımlar sağladığı gibi koruyucu aileye de katkı sağlar. , çocuğun koruyucu aileye katılımı ile aile içi etkinlikler, planlar ve programlar çocuğa göre düzenlendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, yalnızlıktan kurtulma gibi sebepler koruyucu aile modelinin aile üzerindeki etkileri arasındadır. Aileye sonradan katılan bir çocuk, ailede yeniliğe ve ilişkilerde değişikliğe neden olmaktadır. Ebeveynlerin; eş olarak birbirlerinden, aile yaşamından, yakın çevreden ve toplumdan beklentileri farklılaşmaktadır. Koruma altına alınan çocuk ve alenin diğer üyeleri arasında uyum problemleri de yaşanabilmektedir. Koruyucu ailelerin öz çocukları ve koruma altına aldıkları çocuklarla ilgili yaşadıkları uyumsuzluk sebepleri anne veya babayı paylaşamama duygusundan ve koruma altına alınan çocuğun aileye ilk katıldığı anda yabancılaşma çekmesi, alışamama nedenleri etkili olmuştur.

Koruyucu aile olmak isteyenlerin çocuk seçiminde bir takım kriterleri bulunmaktadır. Koruyucu ailelerin yaş grubu olarak 3-6 yaş arası çocukları tercih ettiği görülmektedir. Bu kriterin olmasının temel nedeni, küçük yaşta çocuk alarak hem uyum probleminin yaşanmasını engellemek hem de çocuklara istedikleri gibi bir eğitim vermek olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda erkek çocuğa sahip olan ailelerin erkek çocuk almak istemelerin nedeni, kız çocuğa sahip olan ailelerin de kız çocuk istemelerinin nedeni cinsiyete dayalı çocuk yetiştirme bilgisine sahip olduğundandır. Erkek çocuğa sahip olan ailelerin kız çocuk istemesinin nedeni de kız evlat yetiştirme duygusunu tatmak istemeleri olduğudur. Koruyucu ailelerin koruma altına almak istedikleri çocukla ilgili bir diğer kriter çocukların biyolojik ailesinin durumudur. Çocuk ile biyolojik ailenin ilişkisinin devam etmesi, çocuğun biyolojik aileye geri dönmek istemesi, biyolojik ailenin çocuğu olumsuz yönde etkilemesi gibi nedenlerden dolayı bu kriterin düşünüldüğü

söylenabilir. Aynı zamanda bir ailenin öz engelli çocuğunu kaybettiği için engelli bir çocuk almak istemesi de kriterler arasındandır.

Koruyucu aile tarafından bakılan çocukların çeşitli kurum ve kuruluşlarda ayrıcalıklar bulunmaktadır. Bu ayrıcalıklar bazı aileler tarafından olumlu olarak karşılanırken çocuk açısından olumsuz bir durum olarak görülebilir. Çocuklara ayrıcalıklı ve farklı davranılması çocuk açısından olumsuz karşılanmaktadır. Ayrıca aileler çocuğun alındığı kurumdan gerekli ölçüde ilgi beklemektedir.

Koruyucu aileliğin tanıtımında ailelerin önemli yeri bulunmaktadır. Koruyucu aile olmak isteyenlere, koruyucu aile tecrübesinin aktarılmasıyla bu hizmetin yaygınlaştırılması sağlanabilir. Bu hizmetin yaygınlaştırılması için ailelerin yakın çevrelerine koruyucu aile olabilmenin gerekliliklerini, tecrübelerini anlatmaları gerektiği, bilinçli ailelerin koruyucu aile olması gerektiği, devletin koruyucu aile uygulamasını medya ile toplumu bilgilendirmesi gerektiği ifade edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, E. (2000). Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Akyüz, E. (2008). Velayet, Çocuğun Korunması ve Koruyucu Aile Hizmeti, Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları.
- Alkan, A. T. (1992). “Ev ve Ailenin Değişimi”, İçinde: Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi (2. Cilt, ss. 786-801), Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Baykara Acar, Y., Acar, H. (2002). Sistem Kuramı-Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel Kavramlar ve Farklılıklar, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 13 (1), ss. 29-35.
- Bıyıklı, L. (1983). Koruyucu Aile Bakımı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16 (1), ss. 11-15.
- Creswell, J. W. (2014). Araştırma Deseni (Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları), Çev. Yüksel Dede, 4. Baskı, Ankara: Eğiten Kitap Yay.
- Çocuk Koruma Kanunu, 15/7/2005 Tarihli 25876 Sayılı Resmi Gazete, Cilt:44, Madde-3-(1), Erişim Tarihi: 03.05.2021.
- Düzbakar, Ö. (2008). Osmanlı Devleti’nin Dilencilere Bakışı (Bursa Örneği), Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1 (5), ss. 290-312.
- Ekiz, D. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, 2. Baskı, Ankara: Anı Yayınları.
- Erol, N., Şimşek, Z. (2008). Korunma Gereksinimi Olan Çocuklar; Kurum Bakımı ve Koruyucu Aile Sistemi, içinde: Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı, Edit: N. Erol, Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. ve Taşgın, S. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Güngör, F. (2016). “Aile ve Çocuk”, içinde: Aile Sosyolojisi, Editörler: Nazmi Avcı, Erdal Aksoy, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Güran, N. (1971). Çocuk İçin Kurum Bakımı ve Bir Araştırma, Sosyal Hizmet Dergisi, 1 (1), s. 4-8.
- Gürcan, A.(2008). “Türk Toplumunda Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Hizmetlerine İlişkin Bakış Açısı ve Yaklaşımı”, içinde: Koruyucu Aile, *Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh*

- Sağlığı*, Edit: N. Erol, Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları.
- İkizoğlu, M. (2001). “Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamalarının Bugünkü Durumu”, içinde: İnsani Gelişme ve Sosyal Hizmet, (ss. 161-169) (Yay. Haz.: Kasım Karataş, Çiğdem Arıkan), Ankara: Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları.
- İnan, A., N. (1970). *Korunmaya Muhtaç Çocuklar*, (Der: Feyyaz Gölcüklü), İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Karataş, K. (2008). “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, içinde: Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı, (ss. 41-45), Edit: N. Erol, Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları.
- Koruyucu Aile Yönetmeliği, 14 Aralık 2012 tarih ve 28497 Sayılı Resmi Gazete, madde 4 (a), Erişim Tarihi: 27.04.2021.
- Kurt, A. (1992). “Tanzimat Döneminde Koruyucu Aile Müesseseleri.” içinde: Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, (2. Cilt, ss. 548-560), Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Özdemir, F. (1996). “Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Koruyucu Aile Bakımı (Psiko-Sosyal ve Hukuksal Açıdan)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sayar, K., Bağlan, B. (2010). *Koruyucu Psikoloji*, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Serdar, İ. (2000). “Koruyucu Aile”, içinde: Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan, 467-508.
- Sezer, Ö. (2010). “Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.
- Sosyal Hizmetler Kanunu, 27/5/1983 Tarihli 18059 Sayılı Resmi Gazete, Yayınlandığı Düstur:5, Cilt:22, Madde:3 (b), Erişim Tarihi: 03.05.2021.
- Şahin, G., Sürücü, A. (2011). “Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Ergenlerde Bağlanma ve Kimlik”, *e-journal of New World Sciences Academy*, 6 (1), 1318-1334.
- Şenocak, H. (2005). *Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenocak, H. (2006). *Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri*, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 51 (51), 176-228.
- Taştekil, S. (1992). *Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Bakım Yöntemleri*, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 312-327.
- Taştekil, S. (1989). *Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Koruyucu Aile Bakımı İzmir Örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tezel, Z., Demirel, B., Kaya Şahin, Z., (2018). *Ailelerin Koruyucu Aile Olmaya Karar Vermelerinde Etkili Olan Etmenler ile Koruyucu Aile Olmanın Anlam ve Önemi*, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19 (43), 15-36.
- Ünal, V. (2015). *Dünden Bugüne Kültürümüzde Koruyucu Aile Hizmetleri Üzerine Bazı Değerlendirmeler*, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10 (6), 875-900.
- Ünlü, E. (1987). *Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurum Bakımı Örneğinde Sosyal Hizmette Bir Değerlendirme Araştırması*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (2013). *Ana-Baba Okulu*, 18. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yazıcı, E. (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(18), 499-525.
- Yazıcı, E. (2014). “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4 (2), 247-270.
- Yazıcı, N. (2000). “Tanzimat Döneminde Yetim Çocuklara Yönelik Koruma Çalışmaları”, içinde: Osmanlılar Döneminde Yoksullukla Mücadele Yolunda Yapılan Çalışmalar, (ss. 35-47), Editör: İbrahim Ateş, Ankara: YOYAV Yayınları.
- Yazıcı, N. (2007). “Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 48 (1), 1-46.
- Yılmaztürk, G. (1991). İnfertil Ailelerin Evlat Edinme ve Koruyucu Aile Olma Konularındaki Bilgi ve Tutumları, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yörükoğlu, A. (2007). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, 7. Baskı, Ankara: Özgür Yayınları.